

KAJUHOVO LETO

Karel Destovnik - Kajuh

Kajuh in Slovenska mladina

STRAN 5

NAŠ POGOVOR

Irena Štuhec

Kajuhov hrast iz Zavodenj

STRAN 6

GEOPEDIJA

Spominska plošča v Kranju

NOB in samoupravljanje

STRAN 7

DOGODKI Doprni kip v Novi Gorici

Življenje in delo Janeza Stanovnika

Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica je v sodelovanju z Mestno občino Nova Gorica 8. junija pripravilo Simpozij o življenju in delu Janeza Stanovnika. Letos namreč mineva sto let od njegovega rojstva, zato so se tudi tako poklonili njegovim prizadevanjem za priključitev Primorske matični domovini.

Na simpoziju je sodelovalo pet vrhunskih raziskovalcev in poznavalcev Stanovnikovega življenja in dela: dr. Jože Pirjevec, dr. Silvo Devetak, dr. Bojan Godeša, dr. Savin Jogan in dr. Tine Stanovnik. Z izčrpnimi referati so z vseh zornih kotov podali sliko človeka, čigar poklicna

pot je bila izjemno bogata in raznovrstna. Ob tem, da je bil predsednik predsedstva SR Slovenije in dolgotletni predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB ter njen častni predsednik, je izjemnega pomena tudi njegovo znanstveno delo.

Vse razprave bodo izšle tudi v publikaciji. 22. julija pa bo Združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica Janezu Stanovniku odkrilo doprni kip, delo akademskega kiparja Metoda Frlica. Slavnostno besedo ob odkritju bo prispeval dr. Jože Pirjevec.

Ingrid Kašča Bucik,
foto: Mateja Pelikan

AKTUALNO 77. obletnica osvoboditve

Krik izpod Ljubelja: Obtožujem!

Spominska slovesnost na Ljubelju. Foto: Iztok Pipan

Nataša Predalič, TV Medvode

Pod Ljubeljem, na mestu, kjer je bila med drugo svetovno vojno podružnica koncentracijskega taborišča Mauthausen, taborišče Ljubelj, je bila 10. junija spominska slovesnost ob 77. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča. Slavnostna govornica je bila **dr. Anica Mikuš Kos**, specialistka otroške psihiatrije, predsednica Slovenske filantropije.

»Ne, ne morem se spraviti z zlom, ne morem se spraviti s tistimi, ki so na zakonit način pobili moje sorodnike in milijone soljudi. Do njihovih otrok in vnukov ne gojim slabih čustev, tudi ne do tistih, ki so drugače misleči. Z njimi se nimam kaj spraviti, saj nisem bila v sporu, v jezi, v sovraštvu. Želim živeti z njimi v dobrem sožitju. Kar pa zadeva tiste, ki so vodili taborišča na Ljubelju in vsa druga taborišča, se pridružujem umetniku, ki je oblikoval spomenik, in obtožujem, J'accuse. K človeškosti sodi tudi to, da si vsaj do neke mere odgovoren za svoja de-
»*nja,*« je med drugim dejala letošnja slavnostna govornica na spominski slovesnosti.

»Moj nagovor ni politični govor, tako sem mislila, ampak morda pa tudi je. Govorim kot človek, ki ga globoko prizadeva trpljenje stotin ljudi, ki so kot sužnji delali na tem območju; milijonov, ki so umirali v koncentracijskih taboriščih.« Kosova je razmišljala tudi o dobrem in zlu, ki ga je treba ločiti od individualnega zla posameznika in zla, ki je uradna doktrina in uzakonjena praksa neke države ali skupnosti, in o tem, kako širjenje zla preprečiti oziroma se mu upreti. Opozorila je še na pasti demokracije in dejstvo, da se v demokratičnem in svobodnem svetu dogajajo vojne, za katere so tisti, ki so doživeli in preživeli drugo svetovno vojno, rekli »nikoli več«.

Letošnje slovesnosti so se med drugim udeležili predsednica državnega zbora mag. Urška Klakočar Zupančič, minister za obrambo Marjan Šarec, poslanec Borut Sajovic, podžupan občine Tržič v opravljanju funkcije župana Du-

šan Bodlaj, član Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja in predsednik Taboriščnega odbora Rab-Gonars Herman Janež ml., Daniel Simon z delegacijo francoskega združenja Amicale de Mauthausen, predsednik ZZB NOB Tržič Jure Jerkič, predstavniki koroškega združenja Mauthausen Komitee Kärnten/Koroška in veleposlanica Republike Avstrije Elisabeth Ellison-Krammer, namestnik veleposlanika Češke republike Jan Beneš, veleposlanica Republike Francije Florence Ferrari, veleposlanik Zvezne republike Nemčije Adrian Pollmann in veleposlanik Republike Poljske Krzysztof Olendzki.

V imenu ZZB NOB Slovenije je udeležence pozdravil **Herman Janež ml.** in opozoril na žalostno bledenje spomina, saj odhaja z generacijami, ki so doživele vojne grozote: »Prva generacija nas je že v veliki meri zapustila. Pri marsikom je bil ta spomin tako krut in dogodki

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI Šarvar 1941–1945

Otroke rešili, starši ostali v taborišču

Venec na pokopališču v Šarvarju sta v imenu ZZB NOB Slovenije položila Jože Vidič (desno) in Janez Alič. Foto: Iztok Pipan

Na pokopališču v Šarvarju na Madžarskem, kjer je pokopanih 732 jugoslovanskih internirancev, med njimi 37 slovenskih, je bila 17. junija spominska slovesnost ob 80. obletnici internacije Slovencev iz Prekmurja v taborišče, dobrih 90 kilometrov oddaljeno od Lendave.

Med udeleženci je bil tudi Jože Vidič, eden redkih še preživelih taboriščnikov. V taborišče je prispel s transportom 589 Slovencev

iz Prekmurja 23. junija 1942. Tam jih je pričakalo več kot 7000 Srbov, ki so bili v taborišču že od poletja 1941. Pripovedovali so o hudi zimi 1941/1942, ko je zaradi mraza, slabe hrane in higiene umrlo precej otrok in starejših. Takrat je v taborišču že potekala akcija reševanja otrok iz njega, ki jo je sprožila srbska pravoslavna cerkev. V akcijo so vključili tudi Slovence.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S 1. STRANI

Krik izpod Ljubelja: Obtožujem!

tako neverjetni, da so spomin potlačili globoko v sebi in ga delili le s sabo, pa še to neradi. Krvnik je pravzaprav postal žrtev in žrtev tako osramočen, da se je počutila skoraj kot krvnik. Kdo pa bi jim verjel, da je kaj takega sploh mogoče! Javno in pogosto so o tem zmogli spregovoriti le redki. Druga generacija se stara. Zato imamo veliko pričakovanj od tretje generacije, ki bi se morala vključevati in sodelovati pri ohranjanju tega zgodovinskega spomina.

V imenu občine Trzič je goste pozdravil **Dušan Bodlaj** ter spomnil na to, kako se besede, ki jih govorijo danes, hitro lahko tudi obrnejo: »Najbolj žalostno je, da kljub glasnosti naših apelov ne slišijo pravtisti, ki so najbolj zvesto polagali venec svojim rojakom, katerih kosti so

zakopane pod to krvavo zemljo, zdaj pa sejejo smrt in razdejanje v Ukrajini. Čutimo se poražene in izdane, ker smo jih imeli za iskrene prijatelje, katere smo vedno spremljali pri njihovih spominskih obiskih. Toda ne, ne bomo se predali in obupali. Še bolj glasno bomo pozivali k miru na svetu in tudi vas, spoštovane udeležence in udeleženci današnjega dneva spomina, prosim, da se pridružite kriku izpod Ljubelja 'obtožujem'«

Poljski veleposlanik **Krzysztof Olendzki** je zbrane spomnil na to, da so bili Poljaki poleg Francozov najštevilnejša narodnostna skupina ujetnikov. Zaprli so jih zaradi etničnih in rasnih razlogov. Daniel Simon iz francoskega združenja Amicale de Mauthausen se je spomnil pokojnega Borisa Pa-

horja, ki je leta 2016 na Ljubelj pri svojih 103 letih prišel samo zato, da je prosil, naj se »rdeči trikotnik« ne pozabi. Poudaril je, da se nacističnega sistema koncentracije in iztrebljanja ne smemo spominjati samo zaradi načrtovane morilske obsedenosti z iztrebljanjem Judov, ampak tudi zaradi drugačnih taborišč, kakršno je bilo tudi ljubeljsko, ki so jih nacisti uporabljali kot orodje represivne politike v okupiranih državah in za pridobivanje suženjske delovne sile.

Slovesnost sta v imenu Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Združenja Amicale de Mauthausen se je spomnil pokojnega Borisa Pa-

scenarista Mojca Poredoš in Iztok Pipan, povezovala pa jo je Maja Tekavec. Dobro obiskano prireditelj so sooblikovali Kvintet trobil Slovenske vojske, Kvintet trobil Slovenske policije, recitatorja Jeremija Le Roux in Jakob Pavlin,

učenke Osnovne šole Trzič Neža Papler, Ajda Škaper, Tina Radulović, Lana Jazbec in njihova mentorica Blanka Rejc, učenka Glasbene šole Trzič Kristina Legat in mentorica Natalija Banič, sodelovala pa je tudi garda Slovenske vojske.

Delovno koncentracijsko taborišče Ljubelj, eno od 49 podružnic taborišča Mauthausen, je nemški rajh postavil za graditev več kot tisoč petsto kilometrov dolgega ljubeljskega predora na strateško zelo pomembni cestni povezavi med nacistično Nemčijo in zasedenimi ozemlji. Taborišče so odprli junija 1943, ko so vanj vselili prvih 330 internirancev, ki so prihajali iz različnih držav. Največ je bilo Francozov, Poljakov, Rusov, Jugoslovanov, pa tudi Čehov, Norvežanov, Grkov, Belgijcev, Italijanov, Nizozemcev, Luksemburžanov, Nemcev in Avstrijcev. Slovenske zapornike, bilo jih je 110, so večinoma pripeljali iz begunjskih zaporov. Zaradi nepopolne evidence transportov zapornikov natančnega števila internirancev ne poznamo, sklepajo pa, da je bilo v obeh taboriščih Ljubelj jug in Ljubelj sever zaprtih okoli 1800 internirancev. V taborišču je umrlo okoli 40 internirancev.

NADALJEVANJE S 1. STRANI

Otroke rešili, starši ostali v taborišču

Skupno je bilo rešenih 2812 otrok, med njimi 206 Slovencev. V Bački so jih sprejele rejniške družine, tam so otroci oktobra 1944 dočakali osvoboditev. Internirance v Šarvarju pa je zadnje dni marca 1945 osvobodila Rdeča armada. V taborišču Šarvar in njegovih podružnicah je bilo okoli 18.000 Jugoslovanov, od tega v Šarvarju od sedem do osem tisoč.

Število vseh žrtev se giblje med 700 in 1800. Zbrane so na spominski slovesnosti nagovorili Jože Vidič, predsednik lendavske borčevske organizacije, župan Šarvarja Ištvan Kondora in podžupan občine Lendava v opravljanju funkcije župana Vladimir Koncut. Slavnostni govornik je bil Janez Alič, član predsedstva ZZB NOB Slovenije.

Vence k spomeniku na pokopališču in k spominski plošči na nekdanjem vhodu v taborišče so položili tudi slovenski veleposlanik v Budimpešti Marjan Cencen in generalna konzulka Republike Slovenije v Monoštru Metka Lanjšček ter delegacija Mednarodne veteranske organizacije FIR na čelu s predsednikom Vilmošem Hantijem. Na

slovesnosti, ki se jo je udeležilo okoli 200 ljudi, je bil prisoten tudi član državnega zbora Darko Kranjc. V kulturnem programu sta nastopila Kvintet Lindve in Kvartet Lindenau pod vodstvom Jožeta Gerenčerja, program pa je oblikovala in vodila Nataša Tomšič.

Ob tej priložnosti je Janez Alič županu Šarvarja Ištvanu Kondoru

podelil zlato plaketo ZZB NOB Slovenije, ker s svojo ekipo skrbi za ohranjanje spomina na taboriščnice in taboriščnike, urejenost spominskega obeležja in dobro sodelovanje tako z Združenjem borcev za vrednote NOB Lendava kot občino Lendava.

Iztok Pipan

AKTUALNO Volitve velikih pričakovanj

Upanje v demokracijo in pravno državo

Za nami so prelomne volitve: volilna udeležba se je dvignila nad tisto iz leta 2000, prvič je v državni zbor prišlo le pet strank, še nikoli zmagovalna stranka ni dobila 41 mandatorov, še nikoli v državni zbor ni bilo izvoljenih 36 poslank in morda še nikoli po prvih volitvah v samostojni Sloveniji ljudje volitvam niso namenili toliko svojih pričakovanj in upanja – upanja v demokracijo in pravno državo, v spoštovanje človekovih pravic, svobode medijev, dostojanstva ljudi in pričakovanj civilne družbe, v vlogo znanja in zdravega razuma, v gospodarski in tehnološki razvoj ter boljše življenje, v hitrejšo odpravljanje nako-pičenih težav v zdravstvu, energetiki ter naravnem in mednarodnem okolju.

Vsa ta upanja in pričakovanja so spodbudila ljudi, da so šli na volitve in glasovali za spremembo v pristopu in vodenju politike, ki ga s svojimi koncepti in načinom navorjanja ljudi v največji meri posebljaba Gibanje Svoboda in njegov predsednik Robert Golob. K povečanju pričakovanj in udeležbi na volitvah so izdatno pripomogle tudi civilnodružbene organizacije. ZZB je bila med dejavnimi s pozivi svojemu članstvu in širši javnosti ter pridružitvijo Glasu ljudstva. Njena pričakovanja, da se prepove uporaba fašističnih simbolov, da se v šole vrne in pozitivno ovrednoti narodnoosvobodilni boj, da se prekine upravičevanje kolaboracije, da se zagotovijo primerne razmere za delovanje organizacij, ki ohranjajo in utrjujejo zgodovinsko preverjene vrednote, so bila jasno zapisana med zahteve Glasu ljudstva in naslovljena na politične stranke.

Velika podpora volivcev daje novi vladi samozavest, da se z zaletom loti reševanja razvojnih vprašanj. Velika pričakovanja ljudi pa ji nalagajo odgovornost, da jih uresniči. Prvi vtisi so obetavni. Glas ljudstva pozitivno ocenjuje koalicijsko pogodbo, ki vključuje večino njegovih zahtev, s katerimi so se pred volitvami strinjale koalicijske stranke. Med njimi sta tudi prepoved uporabe fašističnih simbolov in vračanje teme narodnoosvobodilnega boja v šolske programe.

Resni izzivi za novo vlado pa šele prihajajo. Prvi med njimi bo uspešnost spoprijemanja z vprašanji, ki jih je koalicija sama postavila v ospredje. Kako uspešna bo pri omejevanju naraščajoče draginje, da bi najšibkejšim socialnim skupinam omogočila kakovostno prehranjevanje in preprečila energetske revščino? Kako bo preстал test in-

Resni izzivi za novo vlado pa šele prihajajo. Prvi med njimi bo uspešnost spoprijemanja z vprašanji, ki jih je koalicija sama postavila v ospredje.

terventni zakon v zdravstvu in kako uspešno bo spoprijemanje z morebitnim izbruhom covid-19 v jeseni? Ali ji bo uspelo preprečiti popolno uničenje javne RTV in kako hitro ji bo omogočila povrnitev k profesionalnim standardom in usposobljenim voditeljem?

Robert Golob, novi predsednik vlade Republike Slovenije. Foto: Tamino Petelinšek/STA

Na vsa pričakovanja volivcev vlada ne bo mogla takoj odgovorjati. Še manj primerno pa je, da bi jih odlašala na naslednje volilno obdobje, kakor občasno napoveduje Golob. Ključni izziv bo, kako preprečiti, da bi se veliko število velikih pričakovanj počasi pretopilo v veliko število velikih razočaranj. Cilje iz koalicijske pogodbe bo treba postavljati na prednostni seznam odmerjeno, tako da bodo omogočali nekaj hitrih, nekaj srednjeročnih in nekaj dolgoročnih »zmag«, ki jih bo kot svoje čutila večina prebivalstva. Nič manj pomembni pa ne bodo pojasnjevanje morebitnih neuspehov, ohranjanje podpore neučakanih volivcev in preprečevanje, da bi skupine, ki bodo izgubile kakšen privilegij, povzročale splošno nezadovoljstvo.

Pri tem bo odločilen stik s ključnimi deležniki, kot so sindikati, delodajalci, civilnodružbene organizacije in splošna javnost.

Volivci, ki so glasovali za stranke koalicije, želijo, da jim uspe rešiti vprašanja, ki jih obravnavajo v koalicijski pogodbi. S skrbjo bodo spremljali, ali se bo Gibanju Svoboda uspelo izogniti pastem, v katere sta se ujeli stranki LMŠ in SAB, ki ju Gibanje Svoboda zdaj posvaja. Ali bo Gibanje Svoboda zmožno navezati trajen stik s svojimi volivci in jih zadržati, čeprav njegovi vladi vsi načrti ne bodo uspeli? Ali bo uspelo ostati odprto za inovacije, do okolja, volivcev in civilno družbenih organizacij ali pa bo podleglo opoju oblasti in formalne moči ter se začelo zapirati v svoje strankarske in oblastne ogr-

de, kot se to pogosto zgodi etabliranim strankam?

Gibanje Svoboda ima s sedanjimi koalicijskimi partnerji enkratno priložnost, da prekine institucionalno blokado, ki se je v zadnjem desetletju kazala v nezmožnosti zagotoviti razvojni pospešek Sloveniji. Stranke novih obrazov, kot so bile Pozitivna Slovenija, SAB, SMC in LMŠ, svojih volilnih zmag niso znale preleti v trajno politično zavezništvo s svojimi volivci. Etabilirane stranke, kot so SD, DESUS, NSi in SDS, pa se tudi niso dovolj odprle volivcem in so zato ostale brez zadostne politične moči. Gibanje Svoboda mora izbrati drugačno pot tako, da se bo v njegovem delovanju slišala svobodna beseda in udeležanje glas ljudstva.

Ivan Svetlik, redni profesor, FDV

V METEŽU ZGODOVINE Maks Ledinek

Župnik pomagal partizanom

Moj stari stric Maks Ledinek se je rodil kot tretji otrok od štirih 29. septembra 1903 v Čreti (danes je to domačija Šifrar). Že zelo zgodaj je pokazal talent za učenje. Osnovno šolo je kot vse tri njegove sestre obiskoval v Slivnici in jo končal z odliko. Ker je bil dober učenec, se je odločil za duhovniški poklic. Njegova mama Marija in oče Jurij Ledinek sta bila zelo ponosna nanj. Zaradi odločitve za duhovniški poklic je domačijo prevzela njegova najstarejša sestra Marija, poročena Veronik.

Semenišče je obiskoval v Mariboru. V tistem času je bil Maribor precej nemško usmerjen. Slovenščina je bila le za preproste ljudi, nemščina pa za elito. Povedal je, da je zaradi tega med študenti, ki so bili zavedni Slovenci, in nemškutarji pogosto prihajalo do preprirov, včasih pa so se celo stekli.

Njegova prva služba po končanem študiju je bila v Ljutomeru. Tam je bil kaplan do leta 1941. Avgusta leta 1938 je sodeloval na vseslovenskem taboru v tem mestu. Na tem taboru sta sodelovala tudi njegova nečaka Janko Veronik, ki je sodeloval v paradi kot vojak (leta 1943 je padel na Jugovi domačiji), in Lojzka Veronik. Ona je izročila šopek cvetja, zavitega v časopisni papir, častnemu gostu tabora in slavnostnemu govorniku, takrat notranjemu ministru Kraljevine Jugoslavije, dr. Antonu Korošču.

Leta 1941 je bil Maks Ledinek premeščen v majhno faro, Sv. Vid v Završah na Pohorju. Junija 1941 je nemška oblast zapolnila vse cerkveno premoženje v fari. Prvi partizani so v župnišče prišli že leta 1942. V njegovo malo župnišče so pogosto prihajali prespat. Župnik Ledinek jim je dajal hrano, zdravila, včasih pa tudi perilo. Preden so partizani šli spat nad hlev, so skrbno pospravili vse sledi obiska, če bi morda prišli mimo Nemci.

Tudi na nesrečni večer 17. januarja 1943 je bilo enako. V župnišče je teden dni po boju pri Treh žebelih prišlo nekaj pohorskih borcev, ki niso sodelovali v bitki pri Treh žeb-

Maks Ledinek v Zrečah v svoji fari z ožjimi sorodniki

ljih. Vedeli so, da je župnik zanesljiv človek. Župnik je tudi njim ponudil večerjo, nato pa so partizani odšli spat nad hlev. Drugi dan je bila nedelja, zato je bila v cerkvi maša. Maše so se udeležili tudi ti borci. Po maši so nameravali nadaljevati pot po Pohorju. Iz smeri Šentvida je prišla velika kolona Nemcev, obkrožili so cerkev in gospodarsko poslopje. Vnel se je srdit boj. Nemci so zažgali hlev. Pobili so pet partizanov, pet jih je zgorelo, dva pa sta ušla. Eden je bil na begu ranjen in so ga Nemci ujeli. Po maši so okupatorji vse ljudi legitimirali, župnika Maksa Ledineka so odpeljali v župnišče in ga skupaj s mežnarjem in organistom aretirali in odpeljali v Šentilj pri Mislinji. Skupaj z njimi so v Šentilj odpeljali tudi padle partizane, od tam so jih vse odpeljali v Slovenj Gradec. Maks Ledinek je moral mrtve partizane znositi iz avtomobila daleč v sneg in jih tam s snegom umiti, da so jih Nemci fotografirali v svarilo drugim.

Še isti dan so Ledineka odpeljali v mariborski zapor, čez nekaj me-

secev pa v Dachau, kjer je ostal do konca vojne leta 1945. Na svojo domačijo se je vrnil šele junija. Njegovi nečakinji Marica in Lojzka Veronik, ki sta medtem že prišli iz

ujetništva, sta ga komaj prepoznali, tako je bil shujšan od lakote in trpljenja.

V časopisu sem prebrala še eno žalostno zgodbo o stricvih doživljanjih v taborišču. V Dachauu so bili duhovniki v večini ločeni od drugih zapornikov, zato da ne bi duhovno lajšali trpljenja ljudi in pomagali tudi tistim, ki so umirali. V njihovi baraki pa je bil tudi nemški diakon, ki mu je vojna preprečila, da bi postal duhovnik. To si je močno želel, bil pa je na smrt bolan, zato so se njegovi sotrpini odločili, da ga bodo posvetili v duhovnika. Ko so ga posvetili, je imel v njihovi navzočnosti svojo novo in edino mašo. Hitro zatem je mladi duhovnik umrl.

Po vojni je Maks Ledinek deloval v župniji v Žalcu, od leta 1948 in do 1981 je bil župnik v Zrečah. Ljudje so ga tu spoštovali in imeli radi. V Zrečah je dočkal tudi zlato mašo. Umrl je 23. decembra 1982.

Simona Šifrar (pranečakinja, zapisala po spominu), foto: družinski arhiv

KOLUMNA

Martin Premk

Vstaja

Kot po navadi smo tudi letos smo imeli spominsko slovesnost v Kočevskem rogu, kjer so bili med vojno pobiti domobranci. Kot po navadi so bili v vseh govorih tam po vojni ubiti »najboljši krščanski možje«, vsi nič kriv in vsi žrtve revolucije. Število se je letos povzpelo že do 30.000 tam ubitih slovenskih domobrancev in »pripadnikov drugih jugoslovanskih vojska«. Ker je bilo po uradnem štetju Inštituta za novejšo zgodovino po vojni ubitih okoli 14.000 Slovencev in Slovenk, je večina v Rogu ubitih torej »pripadnikov drugih jugoslovanskih vojska«. Nič ni bilo omenjeno, katere so te »druge jugoslovanske vojske«.

A zgodovina dosti natančno ve, da so lahko to le ustaši, četniki ali pa muslimanski in albanski pripadniki SS-enot. Vsi pa po govorih na slovesnosti seveda niso bili »nič krivi« in so »zgolj žrtve revolucije«. A če se lahko nevednim za slovenske domobrance prodaja razlago, da so nastali zgolj kot odgovor na »komunistično nasilje«, je kaj takega je zelo težko trditi za ustaše, ki so svoje surovo nasilje začeli izvajati, še preden je nastal prvi partizanski upor. Pa tudi za četnike bi težko trdili, da so nastali zaradi »komunističnega nasilja«, saj so do padca Uzičke republike jeseni leta 1941

zelo dejavno sodelovali s srbskimi partizani, dokler ni nastal razkol zaradi različnih političnih pogledov. Eden od govornikov je omenil, da so partizani oziroma »komunisti« z uboji celo kršili »zakone« nekdanje Kraljevine Jugoslavije, ki da so bili priznani s sporazumom Tita in Šubašiča junija leta 1944. Ta sporazum je ne samo priznal partizansko vojsko kot edino zakonito vojsko Kraljevine Jugoslavije, partizanski oblasti je priznal tudi pravno nasledstvo Kraljevine Jugoslavije, ki je imela v svojem kazenskem zakoniku za izdajo smrtno kazen, tako kot to imajo vse države.

V govorih naše najvišje moralne (ne)avtoritete in prevzvišenih cerkvenih dostojanstvenikov je bilo omenjeno tudi, da so »komunisti« izrabili Osvobodilno fronto slovenskega naroda za izvedbo »revolucije«. Zato je najvišja moralna (ne)avtoriteta spet pozvala k »spravi«, tokrat k tisti zadnji vsiljeni (in vmes že popolnoma pozabljeni) spravi SAZU, ki ne upošteva niti najbolj osnovnih dejstev o drugi svetovni vojni. Dokler ne bo jasno povedano, da so se partizani bojevali za svoj narod kot mednarodno priznana vojska zavezništva Združenih narodov, domobranci pa

proti lastnemu narodu na strani sil osi pod poveljstvom zločinske organizacije SS, ne bo nikoli nobene »sprave«. Partizani so lahko ponosni na svojo zgodovino je zato sploh ne potrebujejo. Razni domobranci in ljubljanska nadškofija, ki so zaznamovani s sramoto in bolečino izdaje, pa zato potrebujejo svojo »spravo«. A ta njihova »sprava« ni nobena »sprava«, ni iskrena in ne išče pomiritve med ljudmi, ampak želi spreobračati zgodovino. Zato širi laži in tudi sovraštvo med ljudmi, ki so začeli tako vsiljeno »spravo« zavračati.

Eden od govornikov v Rogu je dejal, da je »predpogoj za spravo seznanjenosti z dejstvi in njihovo smiselno vrednotenje«. A prav ta »seznanjenost z dejstvi« je največja težava, saj so vsi govorniki v Kočevskem rogu v svojih govorih namerno upoštevali le njim všečna dejstva. Nekatera so sicer morali vseeno priznati, na primer da so v Rogu tudi »pripadniki drugih jugoslovanskih vojsk«. A očitno govorniki niso »seznanjeni«, katere in kakšne vojske so to bile. In če so se že sklicevali na zakone Kraljevine Jugoslavije, bi lahko tudi povedali, kdo je drugod po Jugoslaviji, ki ni poznala Osvobodilne fronte kot Slovenija, začel in vodil upor. Po vsej Jugoslaviji in v Sloveniji se je upor začel prva na poziv Politbi-

Eden od govornikov v Rogu je dejal, da je »predpogoj za spravo seznanjenosti z dejstvi in njihovo smiselno vrednotenje«.

roja Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, ki je z razglasom 4. julija 1941 pozval ljudi k upor. Ta dan se je v času nekdanje države praznoval kot dan vstaje oziroma dan borca. Prav zaradi poziva komunistov k odporu so se začele vstaje po celotni nekdanji Jugoslaviji, predvsem pa na območju Neodvisne države Hrvaške, kjer so se ljudje množično uprli ustaškemu nasilju. Komunistična partija je tudi celotno vojno vodila partizansko vojsko in ustvarila novo državo, pravno naslednico kraljevine. Zato so partizansko oziroma po današnjih poenostavitvah »komunistično« vodstvo (čeprav je bil član Vrhovnega štaba tudi pravoslavni pop Vlado Zečević, ki je prestopil od četnikov) nacisti in fašisti na vsak način želeli uničiti. Vstaja, ki so jo po celotni državi začeli prvi »komunisti«, ni bila samo revolucija, ampak tudi boj za svobodo. Ta boj je takrat vsem narodom prinesel osvoboditev od nacizma in fašizma. Tudi to dejstvo bo treba priznati oziroma se z njim »seznaniti«. Po vseh državah bo treba kar spet sprožiti vstajo za resnico, kajti osvoboditi se bo treba še od vseh laži, ki jih vsakodnevno poslušamo.

DOGODKI Pred 80 leti v Robu

Boji v gozdovih na Kuclju

Spomenik, ki ga je zasnoval diplomirani arhitekt Vlasto Kopač, umetniško pa ga je obdelal akademski kipar Stojan Batič, je umeščen sredi vasi Rob ob poti, ki pelje skozi kraj, tako da mimoidoče, predvsem mlade na njihovi poti v šolo, opozarja, da so se v tem kraju ljudje uprli okupatorjem in umirali za svobodo kot borci, aktivisti OF in talci. Pri tem spomeniku se je delegacija Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana in društva Zarja spominov, ki skrbi zanj, 20. maja s položajitvijo venca poklonila spomenu na dogodke pred 80 leti v Robu in okoliških krajih, ki so tesno povezani tudi z bojem nedaleč od mesta spomenika, v gozdovih na Kuclju.

Zgodilo se je 20. maja leta 1942, ko je vsestransko organizirana vstaja civilnega prebivalstva v narodni zaščiti v takratnem rajonu Rob dosegla svoj vrhunec v boju z italijanskimi fašisti. Vod partizanov in dva voda vaške narodne zaščite iz Roba, skupaj približno 70 borcev, so se uprli vsaj štirikrat močnejši redni italijanski vojski in vzdržali več kot šesturni frontalni spopad z

njimi na strateški točki na Kuclju, kjer so Italijanom pripravili zaselo. Tako so jim preprečili, da bi prodrli na Veliki Osolnik in do Roba. Italijani so se morali umakniti nazaj v Velike Lašče, morala na partizanski strani pa je zelo zrasla. Ne glede na vse žrtve, padle borce in izgnane prebivalce se je delo narodne zaš-

čite s številnimi ilegalnimi akcijami nadaljevalo in tako krepilo narodnoosvobodilni boj. Italijanski fašisti si po tej bitki dva meseca niso upali v te vasi, ki so ostale svobodne do velike roške ofenzive poleti leta 1942.

Meta Verbič, foto: Srečo Knafelc

DOGODKI 77. obletnica osvoboditve

Spominske slovesnosti v Mauthausnu in Gusnu

Spominske slovesnosti in komemoracije v Mauthausnu in nekdanjih zunanjih taboriščih potekajo že od leta 1946. Najprej so jih organizirali odbori nekdanjih taboriščnikov, pozneje pa sta to nalogo prevzela organizacija Avstrijski mauthausenski komite (MKÖ) in Mednarodni odbor Mauthausen (CIM), ki sta tudi letos organizirala počastitev 77. obletnice osvoboditve taborišča.

Na desetisoče ljudi se vsako leto zbere pod geslom **Nikoli več**. Letošnja spominska slovesnost je bila poimenovana Politični upor. V Mauthausnu in Gusnu kakor tudi v drugih zunanjih izpostavah je kategorija politični zapornik zaznamovala zelo kompleksno skupino: od ljudi, ki so delovali v odporiškem gibanju, do sorodnikov politično aktivnih. V taboriščih so bili označeni z rdečim trikotnikom.

13. maja je imel Mednarodni komite Mauthausen svoje zaseda-

nje, ki se ga je udeležila tudi slovenska predstavnica Monika Kokalj Kočevar. Dan pozneje je potekala spominska slovesnost v Gusnu, podružnici Mauthausna. Po pozdravih župana mesta Langenstein je spregovoril poljski predstavnik v Mednarodnem komiteju Mauthausen, Jacek Tarasiewicz, ki je spomnil na transporte Poljakov, ki so prihajali v taborišče. Juan M. Calvo, predsednik španske Amical de Mauthausen, je opozoril na špansko skupino, ki je bila poslana v taborišče iz Francije že avgusta leta 1940. Daniel Simon, predsednik francoskega Amicale de Mauthausen, se je spomnil 3000 žensk, ki so bile marca 1945 poslane iz Ravensbrücka v Mauthausen.

Spominske slovesnosti v Gusnu se je udeležila tudi slovenska predstavnica in položila venec. V nagovoru je direktorica Mauthau-

Polaganje venca pri slovenskem spomeniku v Mauthausnu: članica mednarodnega komiteja Mauthausen Monika Kokalj Kočevar, veleposlanik Aleksander Geržina, obrambni ataše Milan Kranjc in gospa Geržina (od leve proti desni)

Panojska razstava, ki je stala ob spominski slovesnosti na zbornem mestu v Mauthausnu. V ospredju nekdanji taboriščnik Dušan Stefančič.

Slovenske plošče v Gusnu

V prostoru ob krematoriju so vgrajene številne spominske plošče, ki so jih prinesli sorodniki žrtev. Slovenskih plošč je kar šest, in sicer za Franca Volariča, Antona Mahneto, Ervina Laha, Ludvika Čufarja, Guida Vatovca in Franceta Štefeta. Volarič in Mahne sta prišla v Mauthausen in nato naslednji dan 12. oktobra 1943 v Gusen iz italijanskega koncentracijskega taborišča Cairo Montenotte. V transportu je prišlo kar 990 taboriščnikov, po večini primorskih Slovencev. 358 so jih 24. januarja 1944 izpustili in poslali v Trst, drugi so že v prvih mesecih po prihodu v Gusen umrli. Franc Volarič je umrl že 15. decembra 1943, Anton Mahne pa čez štirinajst dni. Mladinski aktivist Ervin Lah je prišel v Mauthausen 30. novembra 1944 iz Trsta, umrl je 20. januarja 1945. V tem tržaškem transportu je prišlo 64 Slovencev. Preživelo jih je le 16. Ludvik Čufar iz Bazovice s taboriščno številko 108824 je prišel iz Begunj 25. oktobra 1944, Guido Vatovec iz Dekanov s taboriščno številko 65839 pa 13. maja 1944. Čufar je umrl januarja 1945, Vatovec pa 20. aprila 1945. Tudi Franc Štefe je prišel iz begunjskih zaporov, in sicer že 9. januarja 1943.

sen Memorial ddr. Barbara Glück omenila tudi nekdanjega taboriščnika Dušana Stefančiča, ki ji je v pogovoru povedal, da je zdaj naloga vseh mlajših generacij, da ohranjajo spomin na taborišča in taboriščnike. Daniel Simon, vodja francoske delegacije, pa je omenil tudi Borisa Pahorja in spominsko proslavo na območju taborišča Ljubelj jug leta 2016.

Koncentracijsko taborišče Gusen so začeli graditi decembra 1939. V naslednjih letih je imel več taboriščnikov kakor matično taborišče. Znan pa je bil tudi po krutosti osebja in težkem delu v podzemnih rovih, tako imenova-

nih Bergkristall, kjer so sestavljali letala Messerschmitt. Povprečna doba preživetja je bila le dva meseca.

15. maja je bila slovesnost na zbornem mestu v Mauthausnu z videopredstavitvijo mauthausenske prisega, ki so jo pripravili mladi iz različnih držav. Slovenski del je povedala študentka Lea Kočevar. Osrednja govora sta imela predsednik Avstrijskega mauthausenskega komiteja Willi Merny in predsednik CIM Luksemburčan Guy Dockendorf. Skupaj z veleposlanikom RS v Avstriji Aleksandrom Geržino in obrambnim atašejem polkovnikom Milanom

Kranjcem smo položili venec na osrednjem kenotafu, že prej pa tudi pri slovenskem spomeniku, jugoslovanskem spomeniku, ukrajinskim žrtvam, Luksemburčanom, Izraelcem, Koroškim Slovincem in slovenskim talcem.

V nekdanjem revirju v taborišču je poleg stalne razstave predstavljena tudi občasna razstava z naslovom KZ Überlebt. Med fotografskimi portreti preživelih taboriščnikov je portret nekdanjega taboriščnika Dušana Stefančiča. Avtor je priznani fotograf Stefan Hanke.

Monika Kokalj Kočevar,
foto: Saša Elanovski (MNZS)

DOGODKI Skupnost internirancev Dachau

Srečanje po dveh letih

Po dveh letih so se na občnem zboru vendarle spet lahko srečali člani Skupnosti internirancev Dachau (SID), ki deluje pri ZZB za vrednote NOB Slovenije. Žal med njimi ni bilo nobenega še živečega člana več, kar je glede

na njihovo starost razumljivo. V času, ko se jim ni uspelo srečevati v živo, so se mnogi poslovili, a v skupnost se včlanjujejo druga, tretja in četrta generacija potomcev tistih, ki so preživeli grozote tega taborišča.

Dr. **Andrej Ule**, član mednarodnega komiteja Taboriščnega odbora Dachau, je v uvodu povedal, da sta zadnji dve leti prinesli precejšnje težave tudi v delovanju mednarodnega komiteja, posebno muzeja in spremljajočih objektov nekdanjega taborišča Dachau. Ker v muzeju ni bilo obiskovalcev in spominskih pri-

Srečanje članov SID

dogajanje v svetu, nova vojna žarišča in begunsko krizo napovedala tesnejše sodelovanje z drugimi sorodnimi organizacijami, ki na različne načine povezujejo in ohranjajo spomin na begunstvo. Zato so na tokratnem srečanju dali poudarek nešteto krat izgovorjeni misli »naj se nikoli več ne ponovi« in se vprašali, kaj v današnjih razmerah to sploh še pomeni. O tem sta spregovorili profesorici s FDV dr. Mirjana Ule in dr. Tanja Renner in svoje razmišljanje navezali na konkretne spomine dveh gostov, ki sta kot begunca v Slovenijo prišla v času vojne v Bosni in Hercegovini. Svoji pretresljivi izkušnji sta predstavila novinarka, glasbenica in svetovalka za delavce begunce in migrante Maida Džinić Poljak in Elvis Alukić, predsednik Društva bosansko-hercegoveškega in slovenskega prijateljstva Ljiljan. Njuni zgodbi sta sicer zelo različni, oba pa je zaznamovala kruta izkušnja vojne, begunstva in prilagajanje novemu okolju. Njuna pripoved

pa po 30 letih, kolikor mineva od begunskega vala z ozemlja Bosne in Hercegovine in ob novem begunskem valu znova odpira boleče rane vseh, ki so zaradi vojne morali zapustiti svojo domovino. Pogovor je zaokrožila Jožica Hribar s pripovedjo o nastanku taboriščne kuharice dr. Angele Piskernik.

Med gosti je bil tudi Vlado Guna, predstavnik skupnosti ukradenih otrok, ki je pozval k tesnejšemu povezovanju vseh društev in organizacij, ki ohranjajo spomin na te tragične zgodovinske dogodke, o katerih je treba vedno znova govoriti in opominjati, četudi »imamo pogosto občutek, da nas nihče več ne sliši«. Zato je bil eden od sklepov tokratnega srečanja skupnosti, da se jeseni odpravijo na ekskurzijo v Bosno in Hercegovino, kjer bodo združili obiske krajev, poznanih po bitkah iz druge svetovne vojne z obiski krajev, od koder je v Slovenijo prišlo največ beguncev.

J. H., foto: Mitja Dobre

V Dachauu obsodili rusko agresijo

Po dvehletnem premoru zaradi koronavirusne epidemije je bila ob 77. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Dachau 2. maja spominska slovesnost. Prišli so številni politiki in predstavniki civilne družbe, Dachau pa je obiskalo tudi še pet preživelih tamkajšnjih taboriščnikov: Abba Naor, Erich Finsches, Jean Lafaurie in Mario Candotto in dr. Borys Zabarko.

Koncentracijsko taborišče Dachau je bilo eno prvih koncentracijskih taborišč in edino taborišče, ki je obstajalo v vseh dvanajstih letih nacistične vladavine. Postavljeno je bilo marca 1933. V tem taborišču in njegovih 140 podružnicah je bilo zaprtih več kot 200.000 ljudi iz vse Evrope. Več kot 41.500 jih je umrlo. 29. aprila 1945 so taborišče osvobodile ameriške enote.

Nekdanje zaščitno taborišče, ki je bilo sprva uporabljeno kot internacijsko taborišče za uradnike NSDAP in pripadnike SS, je bilo leta 1948 preurejeno za begunce in razseljene osebe. Leta 1965 so v nekdanji službeni stavbi na pobudo Mednarodnega odbora Dachau postavili veliko razstavo, arhiv in knjižnico. Leta 1997 je bil spomenik preoblikovan, informacije so posodobljene in sodobno predstavljene. Novo stalno razstavo so odprli leta 2003.

Danes je spomenik koncentracijskemu taborišču Dachau najbolj obiskano spominsko mesto v Zvezni republiki Nemčiji, saj ga vsako leto obišče več kot 800.000 gostov z vsega sveta. Je prostor spomina in učenja hkrati.

Na komemoraciji so delegacije položile vence k mednarodnemu spomeniku, približno 250 udeležencev pa je prisluhnilo tudi ganljivim spominskim sporočilom treh preživelih iz Dachaua. Še posebno impresiven je bil govor dr. Borisa Zabarka, Ukrajinca, ki je preživel holokavst in je na začetku ruske invazije iz Kijeva pobegnil v Stuttgart. Na prireditvi so govorniki kot tudi predsednik Skupnosti taborišč Dachau v Nemčiji Ernst Grube obsodili rusko vojaško agresijo v Ukrajini in zahtevali takojšnjo prekinitev ognja. **J. A.**

Sodelujoči v pogovoru (z leve): dr. Tanja Renner, dr. Mirjana Ule, Maida Džinić Poljak, Elvis Alukić in Jožica Hribar

reditev, so se občutno zmanjšali prihodki, dodatna vprašanja delovanja in financiranja pa odpira tudi rusko-ukrajinska vojna.

Vesna Dobre, predsednica skupnosti, je glede na zdajšnje politično

ZB NOB SLOVENIJE **Kajuhovo leto 2022 (6)**

Kajuh in Slovenska mladina

Prva, uvodna (testna) številka revije Slovenska mladina je izšla spomladi leta 1938 v Ljubljani. Izdajati jo je začel krog naprednih, levo usmerjenih dijakov, ki so iskali možnosti za objavo literarnih del in družbeno aktualnih in družbenopolitičnih prispevkov. V uvodni številki, ki so jo razširili po slovenskih gimnazijah, so srednješolce povabili k sodelovanju. Kljub nasvetom nekaterih takratnih uglednih literatov, da bi revijo približali tudi delavski in kmečki mladini, se vse do zadnje številke (v začetku leta 1941) to ni zgodilo.

Revija je bila nekaj manjša od A4 formata, enojna številka je imela navadno okoli 20 strani, izhajala pa naj bi vsake dva, tri mesece. Zadnja številka je izšla malo pred začetkom druge svetovne vojne, nekaj zaradi pomanjkanja sredstev, pred-

Savo Krn, Alojzij Zajc, Franc Primc, Miran Kerin, Radin Visenjok, France Jamnik, Franc Šebjanič, France Popit, Milan Pogačnik, Zvonko Sagadin, Sava Jovanovič, Cvetka Metlika.

Z nekaterimi sodelavci se je Kajuh prvič srečal na Uršlji gori (Plešivec), kjer so se pogovarjali o prihodnosti revije. Tam je ostalim tudi prvič predstavil nekaj svojih pesmi. Skozi sodelovanje se je potem z mnogimi udeleženci srečanja na Uršlji gori tudi spoprijateljil, predvsem pa s Kostjo Nahtigalom, s kateri sta se tudi obiskovala v Šoštanj in v Ljubljani. V letos izdani knjigi iz Zbirke KAJUH100 – Kajuh Dopisovanja (avtor dr. Miklavž Komelj) je natisnjenih kar 121 ohranjenih pisem in dopisnic, ki sta si jih pisala Kajuh in Nahtigal – prvo, Kostjino, je datirano s 23. 8. 1938, zadnja pa je

Kajuh Kostji:
Šoštanj, 3. XI. 38
Dragi Kostja!

... Hvala Ti za Tvoje sicer dolgo in težko pričakovano pismo. Zaredi tega, ker mi nisi tako dolgo pisal, sem zgubil 2 dinarja. Stavil sem se namreč z Arzenškom. Jaz sem rekel, danes dobim pismo, toda pisma ni bilo in zgubil sem. Pa nič zato. Saj mu jih tako nisem dal. Kostja, hvala Ti, da posvečaš za tiskanje mojih pesmi toliko pažnje. Ti ne veš, kako sem Ti hvalen za to in še za mnogo drugega. Pričeli smo z literarnim krožkom. Na občnem zboru sem bil izvoljen v štiri članski odbor za referenta za kulturo in literarna vprašanja. Torej precej velika „živina“...

Napisal sem tudi pesem „Vseh vernih duš dan 1938“, ki Ti jo bom poslal. Zvedel pa sem tudi (od nekega člana

Sodelavci Slovenske mladine na posvetu konec julija ali na začetku avgusta 1939 na Osredku pri Krškem. V prvi vrsti z leve: Franc Šebjanič, Ljubo Marion, Dušan Bordon, Konstantin Nahtigal, Tone Arzenšek; v drugi vrsti z leve: France Jamnik, prof. Mihajlo Rostohar, Cvetka Metlika, Zvonko Sagadin; v tretji vrsti z leve: Milan Kerin, Sava Jovanovič, Karel Destovnik, Radin Visenjok; zadaj stoji: Milan Pogačnik. Avtor fotografije: France Popit, fotografija je last družine Mešič.

vsem pa zato, ker so jo oblasti zaradi leve usmeritve itak nameravale prepovedati in so to tudi napovedale. Slovenska mladina je bila ves čas pod budnim očesom cenzure, ki je korenito posegala v tekste. V vsem obdobju je izšlo 14 številok Slovenske mladine. Vse številke revije si lahko ogledate na spletu in sicer na Nukovem dlib.si.

Kajuh (vse obdobje sodelovanja s Slovensko mladino se je podpisoval kot Drago Jeran) se je na poziv v uvodni številki povezal s tajnikom revije Kostjo Nahtigalom, takrat gimnazijskim maturantom, ki je revijo dejansko vodil, čeprav je bil odgovorni urednik publicist, pesnik in pisatelj Ivo Grahor (1902 – 1944). Zaradi svoje usmerjenosti, vneme in nespornega talenta je Kajuh postal najpomembnejši literarni sodelavec Slovenske mladine. Poleg poezije je objavil tudi nekaj poročil o delu šoštanske mladine. Seveda pa je prevzel tudi širjenje in prodajo Slovenske mladine na celjski gimnaziji in v Šoštanju, organiziral je izreden večer sodelavcev Slovenske mladine v Šoštanju, kjer je od starejših gostov sodeloval tudi, takrat že uveljavljeni, Miško Kranjec.

V slabih treh letih se je v krogu Slovenske mladine poleg Kajuha in Kostje Nahtigala zvrstilo veliko imen, med drugimi: Dušan Pirjevec, Ljubo Marion, Milena Bole, Dušan Bordon, Dušan Mevlja, Vrtačnik

bila Kajuhova dopisnica z orožnih vaj v Medjuresčju 8. februarja 1941. Pisma pričajo o izredni navezanosti dveh mladih levo usmerjenih intelektualcev, o njunem pogledu na literaturo, kulturno dogajanje v Sloveniji na splošno in na politično situacijo v domovini in svetu.

Dva krajša odlomka iz pisem Kostje in Kajuha:

Kostja Kajuhu
Dragi tovariš!
Lj., 23. VIII. 38

Kot posle vodeči tajnik Ti javljam, da smo prejeli Tvoje pismo s črtico in pesmimi. Kaj se bo od njih tiskalo, bo odločala uredniška seja, ki se bo vršila ob priliki sestanka sodelavcev „Sl. ml.“. Ta se bo namreč vršila 5., 6. in 7. sept. na Urški gori pri Slovenj Gradcu. Vabljen si tudi Ti. Prosil pa bi Te, da mi že pred tem datumom javiš svoj prihod oz. izostanek ter v prvem primeru povprašaš tudi še za ostale podrobnosti, kar bi Te zanimalo v zvezi s tem našim sestankom. Silno nas bo veselilo, če se boš odzval našemu povabilu in pripeljal seboj morda še kakega tovariša, ki se zanima za naš list. Seveda pa bi nas moral tudi o tem preje obvestiti. Prosil bi Te tudi še, da o tem čim manj govoriš ter da si zapomniš, da za oblast: „praznujemo prvo obletnico mature“. S tovariškim pozdravom, Kostja

Naslovnica mladinske revije Slovenska mladina

komunističnega komiteta od onega, o katerem sem Ti pisal, da je bil 8 let na robiji), da je Maček poslal odposlanca Hitlerju. Torej, da nas čaka po volitvah ali Stojadinovičev režim pod vplivom Mussolinija ali pa Mačekov pod vplivom Führerja. Lepo, kaj? Jebemti svinjarija! Kleb bi na vso moč, ko bi kaj pomagalo. Kje je še demokracija, Kostja, kje, kje daleč je še naš dan. A prišel bo, saj vendar enkrat mora priti, ni hudič!
Te pozdravlja Tvoj Karli

KULTURA

80. obletnica ustanovitve Notranjskega odreda

Zdaj zaori pesem o svobodi

»Svoj dolg so ljudstvu Notranjci plačali, pogumno smrti gledali v oči, enakost, bratstvo narodov kovali in lepše dneve delovnih ljudi ...«

V cerkniški športni dvorani smo po dveletnem premoru zaradi koronavirusne epidemije 23. aprila spet imeli priložnost uživati v proslavi Zdaj zaori pesem o svobodi, ki smo jo letos posvetili 80. obletnici ustanovitve Notranjskega odreda. Že od leta 1991 posvečamo to prireditev pomembnim mejnikom v naši zgodovini. Na Notranjski odred smo še posebno ponosni, saj je bil ustanovljen iz fantov, deklet, mož in žena iz vernih kmečkih in delavskih, pa tudi uradniških družin, ki so s svojo domoljubnostjo pripomogli k širjenju odpora proti okupatorju in bili s svojim dejanjem zgled drugim zavednim Slovincem. Viri navajajo, da je Notranjski odred v svoji najmočnejši sestavi štel blizu 3000 bork in borcev, slovenskemu narodu je dal 26 narodnih herojnih in herojev, velika zasluga Notranjskega odreda je odhod dela borcev v Primorsko-loški odred. Ti so bili prekaljeni borci in so pomagali primorskim partizanom pri organizaciji enot in načinu bojevanja. Še danes iz drugih združenj borcev na območju Primorske poizveduje-

jo po sorodnikih naših padlih rojakov na Primorskem.

Zbrane je nagovoril župan občine Cerknica Marko Rupar, prireditev sta povezovala priznana dramska igralka Marjana Breclj in Miha Razdrih, notranjski kulturnik. Poleg njiju so program sooblikovali učenci Osnovne šole Notranjski odred Cerknica, Fantovski zbor Cerknica, Komorni zbor Fran Gerbič, Moški pevski zbor Tabor Cerknica, Mešani pevski zbor Bloke, Mešani zbor KD Rak Rakek, Ženska vokalna skupina Cluster KD Rak Rakek, Zasedba Matilda in KD Godba Cerknica.

Slavnostni govornik je bil prof. dr. Dragan Petrovec. V svojem govoru je poudaril pomembnost časa, ki ga živimo, in pomembnost odločitev, ki so pred nami ter bodo vplivale na življenje vseh občanov. Opozoril je, da je dolžnost civilne družbe in političnih strank, da pozorno spremljajo delo oblasti.

Ob številnih nastopajočih, prisotnih občanih Cerknice in okolice ter vrsti pomembnih gostov smo ob odlični izvedbi naših zborov in godbe še enkrat doživeli, kako lahko partizanska pesem s svojo energijo poveže vse sodelujoče, tako izvajalce kakor poslušalce.

Drago Frlan, foto: Ljubo Vukelič

DOGODKI

Požig bolnice in pobjoj ranjencev

V lepem pomladnem jutra smo se 12. maja zbrali ob spomeniku narodnoosvobodilnemu boju pri Partizanski bolnici dr. Tineta Zajca na Komenjski Dobravi. Krajevna organizacija Zveze borcev za vrednote NOB Komenda je organizirala slovesnost ob 78. obletnici požiga bolnice in brutalnega poboja šestih ranjencev, dveh bolničark in dr. Tineta Zajca.

To, kar se je dogajalo 11. junija ob uničenju bolnice, je opisano v knjigi Sedem krst za Ronkarjevo družino, ki jo je napisal pisec medvojnih dogodkov Jože Vidic. Med kulturnim programom smo se spoštljivo spomnili žrtev tega krvavega dogodka. V programu so sodelovali Mešani pevski zbor DU Komenda, dve recitatorki in slavnostni govornik, generalni sekretar ZB za vrednote NOB Slovenije Aljaž Verhovnik.

Naše slovesnosti so se udeležili tudi člani ZB iz sosednjih občin,

člani Veteranov vojne za Slovenijo, člani PVDS, člani Zveze slovenskih častnikov in člani Izseljencev Kamnik - Komenda s prapori.

Ob tej priložnosti je bila podeljena zlata plaketa ZB za vrednote NOB Slovenije MePZ DU Komenda za dolgoletno sodelovanje na proslavah KO ZB v Komendi, ki jo je podelil tovariš Aljaž Verhovnik.

Po končani slovesnosti smo se zbrali na družabnem srečanju v Tenis klubu v Komendi, kjer nas je čakala skromna pogostitev.

Filip Železnik

NAŠ POGOVOR

Irena Štuhec

Irena Štuhec, prof. slovenščine in sociologije, zaposlena na Gimnaziji Franca Miklošiča Ljutomer, članica Slavističnega društva Prekmurja, Prlekije in Porabja, ki se aktivno ukvarja z raziskovanjem preteklega in sedanjega literarnega prostora, raziskovanjem narečja ...

Kajuhov hrast iz Zavodenj raste na Petanjcih

Maca Jogan

Vrtu spominov in tovarštva v Petanjcih je 5. maja letos potekala dvojna slovesnost: ob 20. dnevu spomina in tovarštva ter ob 100. obletnici rojstva pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Kot usklajevalka in avtorica programske zasnove je eno glavnih vlog pri pripravi izjemno lepe prireditve, ki se je po bogatem kulturnem programu končala s slovesno zasaditvijo spominskega »Kajuhovega hrasta« iz Zavodenj imela prav profesorica Irena Štuhec. »Kajuhov hrast« bo v znamenitem vrtu spominov tudi v prihodnje obiskovalce seznanjal s Kajuhovimi pesniškimi sporočili in jih bodril.

Ali bi nam lahko zaupali, na kaj vse ste pomislili, ko je bilo v Ustanovi dr. Šiftarjeve fundacije odločeno, da bi ob jubileju ustanove v Kajuhovem letu pripravili to prireditev; vam je bil pesnik Kajuh že prej duhovno blizu, ste začeli brskati po novejši literaturi, ki osvetljuje njegovo življenjsko in pesniško pot?

»Hvala za vprašanje. Delo pesnika Kajuha cenim in tudi dobro poznam. Prvič sem se z njim že srečala v Osnovni šoli Križevci pri Ljutomeru, in sicer pri pouku ter na številnih kulturnih prireditvah, ki niso minile brez Kajuhovih pesmi.

Ob kulturnem prazniku, ob dnevu Osvobodilne fronte smo izvedli razne odrske predstavitve poezije, npr. Poetom, Slovenska pesem, Med ljudi bom šel ... Naj povem, da tudi ljudje, ki nismo ravno v osrčju Slovenije, spoštujemo Kajuhovo literaturo. Ob dnevu žena so še vedno aktualne njegove Materi padlega partizana, Pesem matere treh partizanov ... in seveda njegove Ljubezenske, ki združujejo intimno mladega človeka in kruto družbeno resničnost. Danes pa so pesnika tudi osvetlili, veliko je povezav s Silvo Ponikvarjevo – mladi ga doživljajo kot pesnika poguma, ljubezni ...«

Na katere možne sodelujoče posamezne osebe in skupine ste pomislili? Kakšne so vaše izkušnje s pridobivanjem sodelujočih v kulturnem programu, ki je vključeval učence Osnovne šole Tišina, Gimnazijo Franca Miklošiča iz Ljutomera, recitatorje Zavoda za kulturo Šoštanj in Ditko ter MPZ Slava Klavora iz Maribora; je povabilo k sodelovanju takoj naletelo na ugoden odziv?

»Vsa leta uspešno sodelujemo z Moškim pevskim zborom Slava Klavora iz Maribora, v veselje mi je, smo že kar dobro usklajeni tim, saj umetniški vodja in pevci začutijo, kaj si želimo v programu. Kajuhova Bosa pojdiva, dekle, obsorej ... iz cikla pesmi Ljubezenske je tudi himna Šiftarjevega vrta. Sodelovanje z Osnovno šolo Tišina je prav tako več kot odlično, nekateri njihovi učenci so potem tudi dijaki ljutomerske gimnazije in so prav tako tudi izvrstni nastopajoči. Potem pa še vedno pritegnemo koga od gostov, letos so bili gostje iz Šoštanja, recitatorki, ki sta nam zelo doživeto približali Kajuhovo poezijo.

Iskreno se seveda vsem gostom zahvaljujem za nastop. Tudi dr. Klaudija Sedar je dala velik pečat tej prireditvi. Močna prireditev za močno voditeljico. Nastopajoči se radi odzovejo.«

Kako ste dosegli usklajenost v govornem in glasbenem mnogoglasju glede na ključno usmeritev slovesnosti? Ste naleteli na kakšne ovire?

»Letos smo uskladili tako, da smo na začetek prireditve dali nagovore, potem pa kulturni program, sklenili smo s posaditvijo drevesa – Kajuhov hrast naj še dolga leta povezuje generacije in pokrajine.«

„Ob kulturnem prazniku, ob dnevu Osvobodilne fronte smo izvedli razne odrske predstavitve poezije, npr. Poetom, Slovenska pesem, Med ljudi bom šel ...“

Navadno se na koncu prireditve oblikuje ocena, kako so posamezne točke uspele; bi lahko povedali, kako ste vi občutili stik z udeleženci in udeleženkami slovesnosti in kakšno je bilo vaše notranje »ozračje« po opravljeni odgovorni nalogi?

Nekateri gostje so se odzvali precej čustveno, saj so se jih nagovori in kulturni program kar dotaknili. Bila sem zelo vesela, da sem spoznala tudi izvrstni recitatorki Milojko Bačovnik Komprej in Fahiro Smajić in seveda goste iz Šoštanja in Velenja. Hvala seveda velikemu vizionarju Marjanu Šiftarju, ki je povabil govornike. Neki novi, še širši pogled na Kajuha.«

Na koncu še drobceno vprašanje: ste ob tej prireditvi morebiti dobili kakšno zamisel za novo slovesnost ali kakšno dejavnost, ki bi prispevala k spoznavanju tega, kar je v bogati dediščini uporniške pesmi (in proze) vredno, da bi se širilo in uresničevalo tudi Kajuhovo sporočilo: »Zdaj veter raznaša besede njegove ...«?

»Porajajo se vedno nove ideje, saj je pokrajina na levem in desnem bregu Mure kulturno zelo bogata. Kajuh je bil mlad, zelo impulziven pesnik, njegov pokončni značaj pa kliče k svobodi. Naj se njegove besede uresničujejo ...

V METEŽU ZGODOVINE

1. junij 1942, Stari trg ob Kolpi

Napad na utrjeno italijansko posadko

Po letu dni okupacije (13 mesecev) je italijanski okupator zaradi naraščanja odpora Osvobodilne fronte na Kočevskem in v Poljanski dolini ob Kolpi v maju 1942 umaknil v postojanko Stari trg ob Kolpi posadke karabinjerjev iz Predgrada in Spodnjega Loga ter pripadnike enot Legije obmejne milice, finančne straže in kvesture, ki so bili razporejeni v obmejnih vaseh ob Kolpi na meji z Hrvaško. Tako v tem času na območju od Poljanske doline do Kočevja in Črnomlja razen osamljene postojanke v Starem trgu ob Kolpi ni bilo okupatorskih enot.

V aprilu in maju leta 1942 se je na Kočevskem in v Beli krajini povečal priliv novih upornikov, borcev narodnoosvobodilnega boja. Glavno poveljstvo Slovenskih partizanskih čet (GPSPČ) je nove enote organiziralo v grupe odredov. V Notranjskem odredu je ustanovljen Južno-dolenjski bataljon – 2. kočevski in v Belokranjskem 5. belokranjski bataljon.

V nastalem položaju je maja 1942 poveljstvo 2. kočevskega bataljona Notranjskega odreda odločilo, načrtovalo in 1. junija tega leta organiziralo napad na italijansko okupatorsko postojanko v Starem trgu ob Kolpi. V napadu je sodelovalo 134 borcev: 84 borcev 2. kočevskega bataljona in 3. čete Notranjskega bataljona, 16 borcev 2. čete Belokranjskega odreda, devet domačinov – aktivistov OF (in neznano število domačinov) in

Delo Borisa Antona Weissa je izšlo ob 70. obletnici napada na okupatorsko postojanko.

25 borcev »Omladinske« čete III. Primorsko-goranskega bataljona NOPH.

Boj je trajal približno 12 ur. Okupator je imel enajst smrtnih žrtev in prav toliko ranjenih, na partizanski strani je bilo pet mrtvih in osem ranjenih. Vojni cilj napada ni bil uspešen predvsem zaradi položaja glavnih stavb (poslopji šole in župnišče), v katerih se je okupator utrdil. Pozno popoldne je okupator dobil tudi pomoč iz Črnomlja.

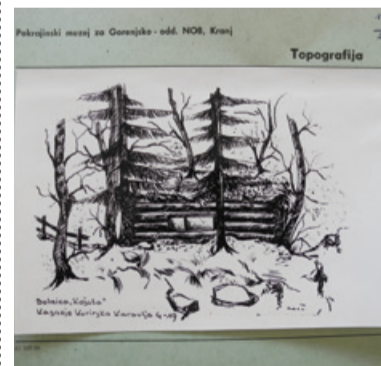
Vendar pa je dogodek pomembno politično in psihično vplival tako na domačine in celotno območje kakor tudi na okupatorja, ki se ni več počutil varnega.

Boris Anton Weiss

V METEŽU ZGODOVINE Bolnišnica Košuta

Partizanska ambulanta F

15. marca 1944 je bilo izdano povelje Gorenjskega odreda, da se nad vasjo Bašelj v zatrepu doline Belščice postavi partizanska ambulanta. Za izvedbo in izbiro lokacije je bil odgovoren komandir Gorenjskega odreda Miha Tolar - Zoro. Po izbi-

Po naključju najdena grafika iz partizanske bolnišnice Košuta

ri prve lokacije v bližini vasi so se morali umakniti više v pobočje med Storžičem in Kališčem, v Kisovec.

15. aprila 1944 si je ambulanto ogledal sanitetni referent Gorenjskega odreda, zdravnik dr. Edvard Pahor, in dal napotke in nasvete, kako naj bo ambulantan prostor čim bolj primeren za sprejem in zdravljenje ranjenih in obolelih partizanov. Ambulanta F se je po vključitvi v sestav Kokrškega odreda poimenovala v ambulanto Košuta. Ambulanta bi lahko sprejela največ do 15 zdravljenj potrebnih ljudi.

Razdeljena je bila na tri prostore in je bila delno vkopana v zemljo. Za ambulanto F2 ali Košuto se je uporabljal tudi naziv »partizanska bolnišnica«. V Košuti je v času delovanja od 15. aprila 1944 do konca vojne žal tudi umrlo šest ranjencev.

Še vedno je živa ljubezenska zgodba v slogu Romea in Julije, mlade partizanke Marije in komandanta Janeza, kajti ko so v ambulanto prinesli težko ranjenega Janeza, Marijinega fanta, ki ni preživel, si je Marija od žalosti in obupa vze-la življenje.

Ambulanta F – Košuta je bila v letu 1975 na podlagi skromne arhivske dokumentacije in ustnih izročil na novo postavljena s spominskimi obeležji, ploščami in zunanjo ureditvijo. To mesto partizanske ambulante Košuta, kjer sta zdaj tudi planinska vpisna knjiga in žig, postaja vse bolj kot izletniška točka obiskovano mesto za planinske pohodnike in gorske turne kolese. Občinska organizacija ZB Predvdor pa pri obnovljeni bolnišnici Košuta vsako leto organizira tri srečanja s kulturnimi progami, polaganji vencev in prižiganjem sveč na grobovih, kjer so pokopani umrli iz bolnišnice.

Kot velika vrednota pa je letošnja najdba treh grafik v arhivu Gorenjskega muzeja, ki prikazujejo stanje ambulante v partizanskih dneh.

Franc Ekar

SPOMENIKI Partizanski spomeniki na Geopediji (5)

NOB in samoupravljanje

Padla delavca in uvedba samoupravljanja, poslopje nekdanje tovarne Iska, Savska cesta 14, Kranj. Postavljanje spomenikov v socialistični Jugoslaviji je seglo v prostore, kjer jih prej skoraj ni bilo, med drugim v podjetja in tovarne. Spominske plošče in skulpture so postale pogost atribut proizvodnih hal, tovarniških dvorišč in hodnikov upravnih stavb. Posvečene so bile delavcem, padlim v drugi svetovni vojni, pa tudi markantnim dogodkom iz zgodovine podjetja, zlasti stavkam iz medvojnega obdobja ter uvedbi samoupravljanja v 50. letih. Izkušnje kažejo, da je dokumentiranje teh obeležij dandanes zahtevno početje. Če je podjetje medtem že propadlo, je treba brskati po težko dostopnih, zanemarjenih prostorih, iz katerih je že davno izginilo vse premoženje vključno s spominskimi obeležji; nekatera so ohranjena v muzejih, a številna so izginila brez sledu. Če pa obrat še obstaja, sta ogled in fotografiranje obeležja zahtevna birokratska naloga, polna sumničavih vratarjev, ki jih je treba šele prepričati o obstoju pomnika v prostorih njihovega podjetja, in telefonskih števil uprave, ki jih je treba klicati za dovoljenje pri vstopu v poslovne prostore in fotografiranje. Osredotočimo se na samo en obscurni primer obeležja iz Kranja, katerega obstoj je cela desetletja ostal neopažen. Ne samo da nikoli ni bil vnesen v Register kulturne dediščine, spregledan je bil tudi v vseh zbornikih spomenikov NOB, ki so

Spomenika Antonu Jelovčanu in Cirilu Ostermanu na Zidani skali na robu Jelovice nad Kropro

sicer vestno beležili vse pomnike na območju določene občine (ali Slovenije kot celote). Vse od odkritja obeležja ni bilo nikoli več omenjeno v tisku in je povsem neznano tudi samim Kranjčanom.

Ta dvojna spominska plošča je vzdana pod nadstreškom na pročelju nekdanje kranjske tovarne Pletenina na Savski cesti 14, ki stoji ob bregu Save pod starim delom mesta. Pletenina je bila naslednica tovarne za izdelavo in predelavo pletenega, vezenege in tkanega blaga Iska trikotaža, ki jo je leta 1931 ustanovil kranjski trgovec Ivan Savnik. Med drugo svetovno vojno sta v partizanih padla dva delavca tovarne, Ciril Osterman in Franc Savnik. Osterman

(1914–1945) je bil doma iz Otoč in je delal kot ključavničar, padel pa je nekaj tednov pred koncem vojne na robu Jelovice nad Kropro. Identiteta Franca Savnika ni dognana, ker so med vojno padli najmanj trije Slovenci s tem imenom. Leta 1947 je bila tovarna nacionalizirana in preimenovana, 14. septembra 1950 pa je bilo v njej slovesno uvedeno delavsko samoupravljanje.

Naslednje večje praznovanje v Pletenini je bilo organizirano ob desetletnici njenega delovanja, 8. decembra 1957. Regionalni časopis Glas Gorenjske je o dogodku poročal dan zatem in navedel, da so delavci prireditve organizirali sami. Kolektiv se je dopoldne zbral pred slavnostno okrašenim tovarniškim poslopjem, kjer je skupaj z lokalnimi politiki in predstavniki družbenih organizacij prisostvoval programu. Del prireditve je bilo tudi odkritje spominskih plošč padlim borcem in uvedbi samoupravljanja, s katerih je delavka odgrnila jugoslovansko zastavo.

Spominski plošči nepravilne štirikotne oblike sta izdelani iz belega marmorja, na pročelje pa sta pritrjeni samo z eno stranico; večino njune teže podpirata temna kamnita bloka, ki rasteta iz pročelja. Napis je vklesan in rdeče obarvan, toda danes dodobra oluščena. Plošči sta na splošno zanemarjeni, saj je marmor lisast, bloka pa okrušena.

Ivan Smiljanič

Spominski plošči v nekdanji tovarni pletenin Iska v Kranju (Foto: Ivan Smiljanič)

SPOROČILA V zbirki na Geopediji

7000 partizanskih spomenikov

Tokrat izpostavljam Staneta Gradišnika, ki je do konca pregledal Vodnik po partizanskih poteh (1978) in iz njega na zemljevid nasul 160 novih modrih zvezdic. Tako zbirka na Geopediji obsega trenutno skoraj 7000 partizanskih spomenikov, med njimi je še 880 neobiskanih. Ko jih bomo obiskali, jih bo velik del spremenil barvo v zeleno, ker so obeležja izginila ali bila deponirana v muzejih, na sedežih ZB in pri sorodnikih padlih. Po letu 1990 so, kot piše Stane Gradišnik, obeležja skupaj z imeni šol izginjala s šolskih zidov in drugih »problematičnih« mest. Na udaru so bili predvsem pomniki s kraticami KPJ, KPS, z rdečo zvezdo in tista obeležja, ki omenjajo kola-

boracijo. Območne organizacije ZB z območij, kjer je novih neobiskanih lokacij največ (Ljubljana, v zasavskih revirjih, Celje, cela Štajerska, Pohorje, Banjšice, Kanalski Kolvrat itd.), prosimo, da pobrsKate po svojih arhivih in pošljete dokumentacijo o odstranjenih obeležjih oziroma fotografije obstoječih, da jih vključimo v zbirko.

Zbirka partizanskih spomenikov, ki jo prostovoljci zastoj gradimo na portalu podjetja Sinergise, je postala zanimiva tudi za spretno podjetnike. Eden ponuja tablico s QR-kodo, povezano na internetno stran, opis spomenika v treh jezikih in celo posnetke obeležja z dronom za okroglih 380 evrov za en spome-

nik. Mi bomo s QR-kodami vse ti-soče spomenikov v zbirki opremili v eni potezi in zastoj, igračkanja z droni pa nismo predvideli. Priporočam, naj ponudbo pošlje lokalnim turističnim promotorjem, ki imajo sponzorski ali projektni denar. Zveza borcev pa naj denar raje nameeni za digitalizacijo 7000 katalognih listkov s spominskimi točkami NOB iz leta 1961, ki je v ubornem stanju v Muzeju novejšje zgodovine, za digitalizacijo starega borčevskega tiska in urejanje zbirke spomenikov na Geopediji.

Rubrika Partizanski spomeniki na Geopediji je v Svobodni besedi naletela na dober odmev.

Miran Hladnik

KOMENTAR

France Križanič

Gospodarska rast in inflacija

V prvem letošnjem četrtletju je bil slovenski bruto domači produkt (BDP – vrednost ustvarjenih dobrin) realno za 10 odstotkov večji kakor pred letom, pa tudi za 10 odstotkov nad svojo ravno v prvem četrtletju leta 2019 (pred pandemijo). Merjeno v evrih je bil prvo četrtletje 2022 za dve milijardi evrov ali skoraj petino večji kakor v enakem obdobju leta 2019.

Glede na nihanje BDP v zadnjih letih je smiselno opazovati njegovo sedajo raven v primerjavi z ravno pred pandemijo, torej leta 2019. Od prvega četrtletja tega leta pa do enakega obdobja letos so se investicije, osebna in državna poraba povečale bolj, izvoz pa manj od skupne rasti BDP. Gospodarska rast je bila torej posledica povečanja domače porabe. Slednja je zahtevala tudi večji uvoz in s tem poslabšanje pokritosti uvoza z izvozom. Slovenija je imela v prvem letošnjem četrtletju prvič po letu 2011 primanjkljaj (blizu 200 milijonov evrov) na tekočem računu plačilne bilance – poleg odnosa med izvozom in uvozom blaga oziroma storitev kaže tudi odnos med prejemki in izdatki v zvezi z dohodki produkcijskih dejavnikov (plače, obresti, licence) in transferji. V prvem četrtletju leta 2019 smo imeli na tem računu še 400 milijonov evrov presežka.

Gledano po sektorjih se je od prvega četrtletja 2019 do 2022 realno najbolj povečala dodana vrednost v gradbeništvu (19 odstotkov), pri trgovini, servisu vozil, prometu, skladiščenju in gostinstvu (17 odstotkov) ter pri strokovnih, znanstvenih, tehničnih in drugih poslovnih dejavnostih (14 odstotkov), medtem ko je bila dodana vrednost kmetijstva letos realno celo za dobra dva odstotka manjša.

Anketa, izvedena po metodologiji Mednarodne organizacije dela, za prvo letošnje četrtletje kaže, da je v Sloveniji 980.000 delovno aktivnih oseb in 44.000 ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti – delo družinskih članov doma ipd.). Po tej oceni je bilo med januarjem in marcem 2022 v Sloveniji za leto 2000 več delovno aktivnih ter za 6000 manj iskalcev zaposlitve kakor v enakem obdobju leta 2019.

Maja so bile cene življenjskih potrebščin za 8,1 odstotka višje kakor pred letom. Najbolj so se podražili: prevoz (za 17 odstotkov), hrana in brezalkoholne pijače, stanovanjska in gospodinjska oprema z vzdrževanjem stanovanj ter cene stanovanja, vode, električne energije, plina in drugega goriva (po okoli 11 odstotkov), pa tudi storitve v restavracijah in hotelih (za 10 odstotkov).

Sedanja inflacija izvira pretežno iz rasti cen energetskih surovin. Slovenske uvozne cene električne energije in zemeljskega plina so bile aprila letos za dvakrat višje kakor pred letom, proizvodne cene v oskrbi z električno energijo pa so se v tem obdobju povečale za 78 odstotkov. Vzroka rasti cen energije sta zmanjšanje ponudbe zemeljskega plina zaradi vojne v Ukrajini ter izjemna podražitev emisijskih kuponov (davka, ki ga plačujejo termoelektrarne). Na začetku letošnjega junija je znašala cena emisijskih kuponov skoraj 85 evra na tona, medtem ko je Slovenija v svojem Nacionalnem energetskem in podnebnem načrtu (NEPN), sprejetem 20. februarja 2020, pred-

videvala, da se bo do leta 2025 gibala okoli 23 evrov na tona, se do leta 2035 dvignila na 43,5 evra na tona, do leta 2045 na 71,4 evra na tona in do leta

Sedanja inflacija izvira pretežno iz rasti cen energetskih surovin.

2050 dosegla 96,3 evra na tona. Sedanja raven teh cen je 2,5-krat višja od načrtovane, nanjo pa imajo vpliv nosilci energetske politike v Sloveniji in v EU.

Rast stroškov energije prehaja v gospodarstvo postopoma, saj jo to nabavlja s pogodbami, sklenjenimi za eno leto ali pa celo za več let. Tako bomo v podatkih o BDP tudi postopoma opazili nastop stagnacije. Če ne bo spremembe na trgu energetskih surovin, zlasti električne energije, bodo začela energetska intenzivna podjetja (na primer proizvodnja in predelava kovin, industrija papirja, kemijska in živilska industrija) seliti proizvodnjo v države, kjer takšnih podražitev ni. V sodobnem svetu s podjetji, organiziranimi v globalne proizvodne verige, takšna selitev organizacijsko ni posebno velik zalogaj. Manjši proizvajalci bodo sicer zašli v stečaj, večji pa se bodo prilagodili. Slovenija bo dolgoročno izgubila delovna mesta, v prizadeta podjetja vložene prihranke in znanje na posameznih področjih, kjer imamo prav zaradi njega danes komparativne prednosti (nadpovprečno velik izvoz). Pokrajine, v katerih delujejo omenjene energetske intenzivne panoge, bodo postale neke vrste »dežele nomadov«. Ljudje, odvisni od socialne pomoči, bodo še najlažje preživeli v bivalnem vozilu, potujoč sem in tja po kontinentu.

Rešitev te nenavadne krize je v zmanjšanju cen emisijskih kuponov na načrtovanih 23 evrov za tona ter v regulaciji cen električne energije, zemeljskega plina in tekočih goriv glede na stroške, ki nastajajo pri proizvodnji, transportu in distribuciji teh dobrin z dodanim denimo 3-odstotnim dobičkom. Pri tekočih gorivih takšno regulacijo omogoča ponovna uvedba modela, po katerem so bile te cene urejene pred oktobrom 2020.

OBLETNICA Ob 80. obletnici nanoške bitke

Resnica je ena in preprosta

Združenje borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava je 27. aprila na Nanosu zaznamovalo 80. obletnico nanoške bitke, ki je pomenila začetek množičnega upora Primorcev proti okupatorju. Hkrati smo počastili dan upora proti okupatorju ter 81. obletnico ustanovitve OF, ki je postavila temelje slovenske države in pomagala graditi slovenski narod. Na slovesnosti se je spet zbrala množica domoljubov. V pozdravnem nagovoru je prisotne v imenu občine Vipava pozdravil Alojz Durn. »V času fašizma sta enotnega primorskega človeka krepili duhovna moč in neomajna vera v svobodno prihodnost. Vsa ta moč in vera sta bili zasidrani v tudi v srcih padlih in zajetih primorskih fantih – partizanov, ki so pred 80 leti darovali svoje življenje. Naj počivajo v miru,« je med drugim dejal Durn.

Še sonce se je pridružilo množici udeležencev, ki so se ob spomeniku padlim borcem na Nanosu, primorski »gori upora«, spomnili nanoške bitke. Ena prvih večjih bitk primorskih partizanov je tu potekala aprila 1942 in je pomenila začetek množičnega upora Primorcev proti okupatorju. A seme uporništvaja je tu vzkliko že prej. »Nanos ima pravzaprav več pomenov. Na njem je bila pred 95 leti ustanovljena tajna protifašistična organizacija TIGR, ki je pomenila začetek primorskega protifašističnega upora. Danes tukaj zaznamujemo 80. obletnico nanoške bitke, ki je dala spodbudo razvoju partizanstva na Primorskem.

Nanos tako postaja sveta gora primorskega uporništvaja in prav je, da dobi ta gora status primorskega spomenika,« je poudaril predsednik Društva TIG Primorske Gorazd Humar. O nanoški bitki je spregovoril predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Ajdovščina in Vipava Božo Novak. Opisal je velik vojaški in moralni pomen nanoške bitke za Primorce. Dogodek je močno vplival na poznejši razvoj partizanstva. Ob 80. obletnici bitke smo na vrhu Bobna na vzpetini, kjer že stoji spomenik nanoški bitki, postavili še spominsko ploščo s posvetilom mitraljezcema Pavlu Ruštu in Antonu Vičiču. Slednji se je boril, dokler ni bil smrtno zadet, nato je mitraljez prevzel njegov brat Franc. Tako sta boj nadaljevala Pavle Rušt in Franc Vičič, čeprav sta bila že oba ranjena. Borila sta se, dokler je bilo to mogoče, saj jima je začelo primanjkovati streliva, zato nista bila več zmožna zadrževati navalov italijanskih vojakov. Kljub temu sta omogočila soborcem umik z Nanosa. Pred letom pa smo ugotovili, da je bil eden od partizanov po bitki najden mrtev v gozdu nekje na pol poti z Nanosa šele naslednji dan. Snovalci spominskega obeležja na lovskem domu na Nanosu pa so po nerodnosti to dejstvo prezrli, saj partizana Jožeta Dolenca niso zapisali na ploščo. Zdaj smo to napako popravili in na ploščo zapisali vse ranjene in ujete tovariše, ki so bili na posebnem vojaškem sodišču obsojeni na smrt in ustreljeni v trdnja-

Spominska slovesnost na Nanosu

vi Forte Bravetta v Rimu 26. junija 1942. Novo ploščo sta odkrila Dolenceva nečaka Stanislav Dolenc in Dušan Malnaršič.

Slavnostni govornik na slovesnosti je bil zgodovinar, publicist in član predsedstva ZZB NOB Slovenije Martin Premk. V luči državne proslave ob dnevu upora proti okupatorju na Mali gori nad Ribnico, kjer Osvobodilna fronta ni bila niti omenjena, je spomnil na njeno ustanovitev in vlogo. »OF je začela graditi slovensko državo in narod. Osvobodilna fronta je v najtežjih trenutkih našega naroda združila ljudi, organizirala upor in znotraj

ttega upora začela graditi tudi slovensko državo in ta upor končala z osvoboditvijo Slovenije in ustanovitvijo Republike Slovenije, ki je imela tudi pravico do samoodločbe in združenja. To pravico do samoodločbe je leta 1991 tudi izkoristila. Osvobodilna fronta je med bojem gradila tudi slovenski narod. Ena od točk je bila preoblikovanje slovenskega narodnega značaja z geslom 'iz naroda hlapcev v narod junakov',« je spomnil Premk in dodal: »Resnica o drugi svetovni vojni, čeprav zdaj nekateri govorijo, da jih je več, je zelo preprosta in ena sama. Samo partizani so bili osvo-

bodilna vojska zavezništva združenih narodov in samo partizani so se borili za svobodo svojega naroda.« Premk je dodal še, da so bile na torkovi proslavi izrečene številne neumnosti in laži tako o »zamolčanah tigrovcih«, kot je poudaril, kot o netenju razprtij. Zato je svoj nagovor končal s pozivom k ohranjanju resničnega spomina na vse, ki so se borili proti okupatorjem, za svobodo in vrednote, in sklenil z besedami: »Laži so sicer hitre, ampak resnica je večna. Prihodnost, tovarštvo in sobivanje brez razprtij pa se lahko gradijo samo na resnici.«

B. N.

DOGODKI

Park herojev v Črnučah

Ko smo se 20. aprila zbirali v Parku herojev, je igral Pihalni orkester Bežigrad, proslava pa se je začela s himno Republike Slovenije. Naš predsednik Rudi Vavpotič je po pozdravnih besedah povabil k nagovoru Miho Butaro. Skozi preteklo zgodovino se je dokazalo, da sta suženjstvo in podrejenost narodov bogatim in vladajočim posameznikom namesto blaginje večini ustvarila samo zlo. To je zapisal tudi razsvetljenski mislec Jean Jacques Rousseau v stavku, da le svoboda naredi človeka pravičnega in močnega. Pesem o svobodi je zapel mešani pevski zbor MPZ Svoboda Črnuče pod vodstvom dirigenta Marka Tirana, nato pa še »Bohor je vstal«.

Ko 27. aprila praznujemo dan upora proti okupatorju, se spominjamo, da smo se štiri leta borili proti tujim vojskam in oblastnikom, ki so v šolah prepovedali slovenski jezik in uničevali slovenske knjige, naši domovini spremenili ime, streljali talce, zapirali domoljube, izgnjali slovenščino od vsepovsod.

Nato so se zvrstili deklamatorke in deklamatorji, učenke in učenci Osnovne šole heroja Maksa Pečarja iz Črnuče in članice ZZB Črnuče. Nastopili so: Gašper s Kamenčkovo domovino, naši članici Lidija Bizjak s Kajuhovima pesmima Naša pesem in Marija Plazar s pesmijo Po tisoč letih.

Hkrati smo se spomnili tudi pravnika dela 1. maja, ki je v zgodovini

delavskega razreda povezan z bojem za pravice delavcev, dostojno plačilo, zdravniško oskrbo, kulturo, dovolj oddiha med delom in dopust, za dostop do kulturnih prireditev. Učenki Lara in Sabina sta recitali pomladni pesmici Metuljček in Bukev spet brsti, flavtistka Katarina (flavta) in violinistka Ana pa sta zaigrali Vrtiljak skladatelja Jureta Robežnika.

Pevci MPZ Svoboda Črnuče so ob koncu zapeli še pesmi Nismo se uklonili in Slovenec sem, za udeležbo in sodelovanje se je vsem zahvalil predsednik Vavpotič, godbeniki Pihalnega orkestra Bežigrad pa so se od nas poslovili z nekaj partizanskimi pesmimi.

M. M. Lešnjak, foto: Bogomir Troha

DOGODKI

Narodni heroj Slavko Šlander

11. junija smo se člani veteranskega društva Sever za celjsko območje iz Štor udeležili spominske slovesnosti v čast narodnemu heroju Slavku Šlandru. Pripravili so jo v Osnovni šoli Slavka Šlandra v Celju. Lep kulturni program je potekal v tamkajšnji šolski dvorani.

Vsi pošteni in zavedni Slovenci se moramo udeleževati partizanskih proslav in braniti obdobje narodnoosvobodilnega boja. To nam mora biti sveto!

V Štorah se te dni sicer spominjamo 170-letnice železarstva v tem kraju.

Srečko Križanec

Slovincem

Kar nam je nasilje vzelo,
Trst, Gorico, Gospo sveto
nam vrnilo bo veselo
Srečno novo leto 1944.

Kremžarjev vrh 1944

Novodobna štorklja

Včasih štorklja otroke je nosila,
zdaj pa bombe je na nas trosila.

Tišina, 28.11.1943

V SLIKI IN BESEDI

Bodonci:

Vsako leto od osamosvojitve Slovenije prireja KO ZB Bodonci skupaj z občino Puconci in pobratenima občinama iz Srbije (Čičevac) in Severne Makedonije (Sveti Nikolaj) 25. maja tradicionalno Titovo štafeto in dan mladosti.

Prireditev je seveda simbolična, vsebuje pa vse sestavine nekdanjega praznovanja: Tito s svojim spremstvom, izročitev štafete palice in nagovor maršala. Sledita kulturni program (letos so zapele in zaplesale dekleta iz Makedonije) in tovariško srečanje. Seme, ki ga je zasejala KO ZB Bodonci, je obrodilo, saj je bilo letos na ta dan že nekaj prireditev.

Evgen Emri, foto: Nada Mladenović

Bohinj:

Stanje po epidemiji covid 19 se je normaliziralo. To nam omogoča nekaj več sprostitev, druženja in drugih oblik društvenega delovanja. V naši organizaciji smo 22. aprila v prostorih hotela Center v Ribčevem Lazu izpeljali redno letno skupščino, ki se je je udeležilo veliko število naših članov kot tudi predsednica ZB Zdrženja Radovljica, predstavnik Zveze policijskih veteranskih društev Sever Gorenjska in župan občine Bohinj.

Na skupščini so bile predstavljene vse oblike dela, finančni in delovni načrt, vzdrževanje in obnova spomenikov in obeležij, skrb za starejše občane in konstruktivne razprave o podanih poročilih. Na temo vzdrževanja in obnove spomenikov je župan občine Bohinj natančno pojasnil potek del, ki jih občina v sodelovanju z ZVKD Kranj trenutno izvaja, da bi se čim prej pripravile podlage, ki so povezane z razglasitvijo objektov za spomenik lokalnega pomena.

Predsednica združenja Danijela Mandeljc je predstavila obnovo Partizanskega doma na Vodiški planini, kjer je bilo opravljenih veliko prostovoljnih ur, z veliko udeležbo tudi članov naše organizacije, kar je pripomoglo k lepšemu in udobnejšemu delovanju doma.

Na skupščini smo zasebnemu zbiratelju predmetov iz narodnoosvobodilnega boja ter novejših zgodovine Žigi Arhu predali prapore krajevnih organizacij pred ustanovitvijo ene organizacije, predali smo tudi uniforme praporščakov, prav tako pa je prevzel 12 reprodukcij – partizanskih portretov slikarja Božidarja Jakca. Predajo žigov, arhiva in drugih pomembnih predmetov bomo izvedli pozneje, ko bo imel za to ustrezno urejene prostore, ki se še urejajo. O predanih predmetih bo napisan zapisnik.

Po končanem uradnem delu smo poskrbeli za pogostitev, ki jo je pripravil kolektiv hotela Center.

Martin Gorišek, foto: Dušan Bavčar

Kanomlja:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Kanomlja je podala predlog za podelitev srebrne plakete članici ZB Amaliji Likar, rojeni 3. julija 1929, stanujoči v Srednji Kanomlji blizu Spodnje Idrije, ki je članica ZB od leta 1948. Temu predlogu je Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ugodila in Amaliji podelila srebrno plaketo ZB z utemeljitvijo, da je še zelo mlada sodelovala v gledališki skupini in pevskem zboru, v katerih je igrala v komadnih iz partizanske tematike. S podobno vsebino je sodelovala tudi v pevskem zboru, ki je pogosto nastopal na prireditvah ob spominu na narodnoosvobodilni boj v Idrijskih Krnicah in Kanomlji. Amalija je kljub starosti ostala zvesta naši borčevski organizaciji, v kateri je sodelovala z udeležbo

na vseh prireditvah, ki jih je prirejela borčevska organizacija Kanomlja, med drugim tudi v skupini, ki je zapela partizanske pesmi. Bila je dolgoletna članica upravnega odbora v Kanomlji in je s svojim delovanjem pomagala pri spominskih slovesnostih naših borčevskih organizacij. Na vojne čase ima še žive spomine, saj so okupatorji med vojno ubili njenega brata.

Nesporno je, da je Amalija ena izmed zaslužnih članic ZB, zato ji je bilo podeljeno to visoko priznanje ZB. Po pričakovanju je bilo znano, da bo tega priznanja zelo vesela in hkrati zelo prijetno presenečena. Plaketo je nagrajenci ob prisotnih njenih tesnih sodelavcev in v ožjem krogu izročil prav ob bližajočem se prazniku Osvobodilne fronte slovenskega naroda in v Kajuhovem letu takratni predsednik Območne organizacije ZB za vrednote NOB Idrija - Cerklona Bojan Režun. Prepričani smo, da bo to priznanje Amaliji spodbuda za nadaljnje delovanje v organizaciji ZB.

Aldo Carli, foto: Danica Markič

Kapla:

Srečanje članov ZB NOB Radlje ob Dravi je letos potekalo pri čudovitem Odomovem jezeru na Zgornji Kapli. Organizacijo je prevzela Krajevna organizacija Kapla. Začeli smo s kulturnim programom, v katerem so se nam

med drugim predstavili učenci Osnovne šole Kapla z recitacijami Kajuhovih pesmi. Sodelovali so tudi harmonikarji iz Gradišča na Kozjaku. V osrednjem nagovoru smo se spomnili dogajanja v Kapli med narodnoosvobodilnim bojem. Prav tukaj se je namreč začela nemška ofenziva na Lackov odred. Sovražnik v ofenzivi na Kozjaku kljub znatnim uspehom ni dosegel svojega namena. Ni mu uspelo uničiti Lackovega odreda in ni mu uspelo zadati hujšega udarca narodnoosvobodilnemu gibanju na Kozjaku oziroma organizaciji Osvobodilne fronte.

V imenu Občine Podvelka nas je nagovoril podžupan Miran Pušnik. Še posebej smo bili veseli nagovora naše velike prijateljice in spoštovane tovarišice Valerije Skrinjar Trvrz - Valči, partizanske učiteljice, nato šifrantke v operativnem štabu Šlandrove in Zidanškove brigade pri komandantu Franti. Tam je doživela tudi pekel bojev na Menini planini in preboj petsto borcev iz obroča večtisočglave esesovske divizije. Del tega nam je pričarala s svojimi še živimi spomini in nas tudi počastila z recitacijo svoje pesmi o Menini planini. Sledil je nagovor prav tako naše prijateljice, tovarišice Marije Koletnik - Mojce, podpredsednice ZKP Celovec. V nadaljevanju se nam je pridružila Marjetka Popovski, ki je poskrbela za nadvse prijetno razpoloženje. Popoldan je kar prehitro minil ob druženju in prepevanju partizanskih in ljudskih pesmi. Da nismo bili lačni, so poskrbele kmečke žene in Okrepčevalnica Olga. Za sodelovanje se zahvaljujemo tudi Slovenski vojski. Člani ZB NOB Radlje ob Dravi smo hvaležni vsem, ki ste sodelovali, in vsem, ki ste nas obiskali.

F. B.

Moravče:

ZB za vrednote NOB Moravče je junija pripravilo pohod članov združenja k spomeniku v Zgornjih Kosezah pri Pečah. V letu 1942 so družini iz tega kraja partizani zaupali kurirsko postajo, tajno mesto za zvezo partizanskih kurirjev. Tam se je potem za podobo vsakdanjega življenja in opravil družine te

domačije izmenjalo mnogo za partizane pomembnih informacij, kar je bilo za partizanski odpor izrednega pomena. Toda prišlo je do izdaje. Nemški vojaki so hišo obkolili 18. septembra 1943. Vse, Terezijo Janež, Jerneja Rajka Janeža in Jerneja Bizjaka ter neznanega kurirja Luko, ki je bil takrat na javki, so ustrelili, hišo pa požgali.

Predsednik združenja ZB za vrednote NOB Moravče Martin Rebolj je poudaril, da je spomenik posvečen enotnega mnenja, da se je treba spominjati partizanskega odpora, ki nam je prinesel svobodo. »Še posebej zato pa ni razumeti tistih, ki to zanikajo, kajti takrat so se ljudje uprli ne glede na svoj svetovni nazor, tudi večina jih je hodila v cerkev,« je med drugim povedal govornik.

Vojka Rebolj

Nova Gorica:

Na dan mladosti 25. maja so na sedežu Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica slovesno podelili priznanja najzaslužnejšim članom. Zlato

plaketo sta prejela Žarko Kodermac in Borut Lemut. Srebrno priznanje so prejeli Darko Žnidarčič, Jože Bratuž, Boris Ipavec, Stanko Komel in Dragica Mavrič. Priznanje praporščaku je prejel Joško Meničanin. Podelili so tudi zlato plaketo Janka Premrla - Vojka. Prejel jo je Vojko Gabrijelčič.

Ob tej priložnosti so počastili tudi 100. obletnico rojstva partizana Borisa Ferlata iz Kromberka. V prijetnem razpoloženju so nagrajenci obujali spomine in se z vodstvom združenja pogovarjali o nadaljnjem delu.

S. B.

Postojna:

Slovesnost ob obletnici požiga bencina v Postojnski jami je vsakoletni začetek praznovanja postojnskega občinskega praznika. Na letošnji, 78. počastitvi obletnice 21. aprila pri Črni jami je postojnski župan Igor Marentič dejal, da je borcem s to akcijo uspelo obvarovati življenje prebivalcev in pripadnikov zavezniške vojske. Dodal je še, da je bilo to pomembno dejanje s sporočilom, da moramo za doseganje večjih ciljev premagati strahove in zadržke, da se moramo boriti za tisto, kar si želimo. Končal je z besedami: »Dejanja posameznikov iz preteklosti naj nam pokažejo pot k odločitvam za jutrišnji dan.«

Slavnostni govornik, generalni sekretar ZB NOB Slovenije Aljaž Verhovnik, je v svojem govoru poudaril, da smo si Slovenci skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi sami izborili svobodo in se utrdili v lastni državnosti. Poudaril je tudi, da je vloga partizanov in OF izrednega pomena in si zasluži vse dolžno spoštovanje. »Še živeti partizani in njihova pričevanja so življenjski učbenik boja, preživetja in tovarištva. Treba jim je prisluhniti, da ne bi pozabili na posledice, ki jih prinaša poveljevanje kulta osebnosti, nacionalističnih idej in klečeplaznih narodnih izdajstev za ceno lastnih koristi. Brez partizanskega upora, brez hrepenenja borcev po svobodi danes ne bi imeli suverene in neodvisne države. Naša eksistenca, ki se je med narodnoosvobodilnim bojem oblikovala v državnost, leta 1991 pa se je postavila na zemljevid neodvisnih in suverenih držav, je velika zasluga partizanske generacije,« je dejal Verhovnik.

Pozdravna nagovora sta imela tudi predsednica KO ZB NOB Postojna Katja Vuga in poljski veleposlanik Krzysztof Oledzki. V kulturnem programu so nastopili Darko Nikolovski s recitalom, posvečenim Karlu Destovniku - Kajuhu, vokalna skupina Brkinci, učenci Osnovne šole Miroslava Vilharja iz Postojne in Vanda Turk. Organiziran je bil tudi pohod do Črne jame, prvič pa se je izvedel še ustvarjalni kotiček za otroke v času proslave.

Katja Vuga

Rovt:

28. maja so nas že tradicionalno obiskali predstavniki ANPI (Zveze italijanskih partizanov) iz Čedad. Uradni predstavniki organizacije, oblasti, svojci, somišljeniki, predvsem pa nekdanji borci garibaldinskih enot obiskujejo spomenik na Rovtu in grobišče pri Sv. Lenartu. Tu je pokopanih precej borcev garibaldinske brigade Natisone, ki je v zadnji okupatorski ofenzivi leta 1945 na območju Starega vrha in Blegoša plačala davek v krvi. Marca 1945 so se namreč italijanski partizani, pripadniki Brigade Antonia Gramsci divizije Garibaldi Natisone, skupaj z enotami 9. korpusa skušali prebiti iz sklenjenega nemškega obroča, vendar preboj ni uspel vsem. 28 jih je padlo, med njimi tudi komisar, narodni heroj Manfredi Mazzocca Torda. Slovesno-

V SLIKI IN BESEDI

sti ob spomeniku v Rovtu se je udeležil župan Občine Škofja Loka Tine Radinja, ki je zbrane pozdravil s krajšim nagovorom. Navzoče je pozdravil tudi Franc Lušina, predsednik ZB NOB Škofja Loka. Na obeh spomenikih, v Rovtu in pri Sv. Lenartu, so predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka položili vence. Na srečanju je bila navzoča tudi gardna enota Slovenske vojske, polaganje vencev pa so s pesmijo spremljale Sorške kresnice.

Franc Lušina

Veliko Polje:

Po dveh letih je na Velikem Polju na Vrheh spet potekala spominska slovesnost, ki jo že vrsto let pod imenom Partizanske Vrhe – spomenik svobodi in domoljubju pripravljajo krajevna skupnost Vrabče, Zveza borcev za vrednote NOB Sežana in občina Sežana ter Zveza za Primorsko. Številni obiskovalci so se zbrali na prireditvenem prostoru pred spomenikom narodni herojniji Mihaeli Škapin - Drini. Prav letos poteka sto let od njenega rojstva (29. septembra 1922) na Velikem Polju v zavedni kraški družini, katere člani so vsi sodelovali v narodnoosvobodilnem boju.

Številne zbrane, med njimi so bili tudi sežanski častni občan Srečko Rože in predstavniki borčevske organizacije Žiri (15. novembra 1943 je na Žirovskem vrhu padla 21-letna Mihaela Škapin - Drina), sta pozdravila sežanski župan David Škabar in predsednica domače krajevne skupnosti Vrabče Irma Lekše.

Ob veličastnem spomeniku, ki ga je v belem istrskem kamnu izklesal kipar Jože Pohlen in je bil odkrit 5. oktobra 1978, vedno izbirajo ženske za slavnostne govornice. Tako je bilo tudi letos, ko je spregovorila divaška županja Alenka Štrucl Dovgan. Poudarila je, da se je Mihaela Škapin - Drina zelo mlada pridružila borcem 1. kraške čete, kjer se je borila za svobodo slovenskega naroda, slovenski jezik in kulturo. »Ta prireditev je spomin na velik prispevek žensk v narodnoosvobodilnem boju, ki je velikokrat prezrt. Pogum tedanjih upornic ni bil zaman in je lahko navdih za vse čase, tudi za sedanjost. Žal so ženske v družbi in politiki danes še vedno obravnavane drugače kakor moški. To je tudi priložnost, da pokažemo pripravljenost, da se bomo uprli slehernemu poskusu teptanja demokracije in enakosti državljanov. Spominsko slovesnost posvečamo svobodi, da žrtve ne bi bile nikoli pozabljene,« je dejala Alenka Štrucl Dovgan.

V kulturnem programu, ki sta ga povezovali recitatorki Vlasta Lozej in Renata Gerželj, sta poleg pevcev pevskega zbor Kersnik z umetniškim vodjem Miranom Žitkom in kvartetom pozavn Kraške pihalne godbe Sežana z ravnateljcem sežanske glasbene šole Ivom Bašičem nastopila še domača mlada recitatorja Anja Gerželj in Matic Lozej.

Delegacije so položile vence pred spomenik Mihaeli Škapin - Drini. Prireditve, ki so jo spremljali praporščaki pod vodstvom Bruna Kocjana in pohodniki, ki so v spremstvu harmonikarja Vinka Mahniča na Veliko Polje prišli iz Dolenje vasi, se je končala s primorsko himno Vstajenje Primorske in družabnim srečanjem.

Olga Knez

Straža:

Po dveh letih delegatskih slovesnosti pri zaznamovanju pomembnih dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja, ki so pomembni za večino državljanov, smo se končno zbrali člani ZB Straža in sproščeno počastili dan upora proti okupatorju. V ZB Straža smo v ta namen pripravili prijetno proslavo, ki so se je udeležili večina naših članov in kar nekaj občanov, ki so naši privrženci. V kratkem, a jedrnatem govoru Franca Pluta sta bila orisana pomen Osvobodilne fronte in njeno mesto v naši zgodovini. Kulturni pro-

gram je bil v znamenju stote obletnice rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha in posrečenih vložkov Mitje Bukovca na harmoniki. Mitja je virtuosno zaigral in zapel več partizanskih pesmi, ki smo jih prisotni z veseljem prepevali.

Videti je bilo, da je takšnih proslav manjkalo in da se zadovoljstvo vrača med člane. In čeprav smo peli, bi si želeli drugače, tudi tako, kot je zapisal Kajuh: »Ne peti, rjoveti bi morali v teh dneh, poeti.«

Branko Đukič

Vrhnik:

Na Vrhniko je prišla pomlad in ta je prinesla tudi 6. maj, obletnico osvoboditve Vrhnik. Kakor vsako leto je tudi letos Združenje borcev za vrednote

Nastop Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič

NOB Vrhniko položilo venec na grobnico na Drči ter pripravilo koncert v počastitev spomina in zahvalo junakom, ki so žrtvovali svoje življenje za našo svobodo. Na ta dan so namreč borci 29. hercegovske divizije z Vrhniko in iz okolice pregnali nemško soldatesko vključno s pomožnimi enotami SS oziroma domačimi domobranci. Tako je spomladi 6. maja 1945 na Vrhniko prišla svoboda.

Letošnja počastitev dneva osvoboditve je bila tudi v znamenju Kajuhovega leta in njegove 100. obletnice rojstva. V dvorani, kjer je potekala prireditev v počastitev dneva osvoboditve, je bilo čutiti prav posebno energijo. Fašizem je bil po 77 letih znova premagan na letošnjih volitvah. Dogodek so s svojo prisotnostjo poleg številnih obiskovalcev počastili tudi župan Občine Vrhniko Daniel Cukjati, podžupanja in podžupan Občine Vrhniko Bernarda Krof in Jožef Malovrh, župani sosednjih občin, častni občan občine Vrhni-

Polaganje vencev na Drči

ka, akademik Boštjan Žekš, članica predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Tilka Bogovič in slavnostni govornik zgodovinar dr. Martin Premk. Pridružili so se jim olimpijonec Miroslav Cerar, filozof Tine Hribar z ženo Spomenko, pater Bogdan Knavs s Svete gore nad Novo Gorico in predstavniki društva italijanskih partizanov ANPI iz pobratenega mesta Gonars v Italiji. Častni pozdrav je bil namenjen tudi navzočim veteranom vojne za Slovenijo, predstavniku Slovenske vojske in praporščakom, na koncu pa je bil prav poseben pozdrav namenjen 93-letnemu partizanu Andreju Bolčini, ki je sodeloval pri osvoboditvi Trsta.

Zbrane je pozdravil novi predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Vrhniko Miran Štupica in v svojem govoru z dokumentiranimi pričevanji dveh Vrhničanov orisal dogodke pred 77 leti.

Prav tako je izrazil ostro kritiko nad odločitvijo ministrstva za kulturo, da je leto 2022 namesto Karlu Destovniku - Kajuhu posvetilo Francu Balantiču, pesniku in belogardistu, ki je dokazano sodeloval pri poboju partizanov na Bloški polici.

Vloga osrednjega govornika je pripadla zgodovinarju dr. Martinu Premku. S svojim strokovno podkrepjenim govorom o jasnih zmagovalnih druge svetovne vojne in domačih izdajalcih ter zlorabi zgodovine v politične namene je spomnil na edino resnično zgodovino in požel gromek aplavz poslušalcev v dvorani.

Sledil je osrednji dogodek, in sicer nastop Partizanskega pevskega zbora Pinko Tomažič iz Trsta.

Združenje borcev za vrednote NOB Vrhniko

Zakriž, Bukovo:

5. junija sta potekali dve prireditvi, povezani z dogodki med narodnoosvobodilnim bojem na Cerkljanskem. Na prvi sta delegaciji ZB in ANPI - VZPI na krajši slovesnosti pri spominskem obeležju položili cvetje in se poklonili spominu na padle garibaldince na Bukovem pri Cerknem. Druga slovesnost pa je bila v vasi Zakriž pri gasilskem domu, kjer so marljivi člani ZB Cerkno

in krajevne skupnosti znova postavili plošči, ki sta sicer bili postavljeni na hiši, v kateri je 26. novembra 1943 začel izhajati Partizanski dnevnik, edini tiskani partizanski časopis v zasužnjeni Evropi. Druga plošča je bila odkrita julija 1973 in je posvečena komandi divizije Garibaldi Natisone, ki je delovala na tem območju. Ker so hišo porušili, so plošči po dogovoru postavili na pročelju gasilskega doma v Zakrižu in bosta spominjali na dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja.

V programu so sodelovali učenci Osnovne šole Cerkno, Marjetka Popovska, ki je tudi povezovala program, in člani taborniške organizacije Rod aragonskih ježkov iz Cerknega. Prisotne je pozdravil podžupan občine Cerkno Domen Uršič in poudaril pomen vnovične postavitve plošč, ki bosta spominjali na slavne dni partizanstva na Cerkljanskem. Slavnostni govornik Dino Spangharo, predsednik ANPI - VZPI Videmske pokrajine in koordinator ANPI pokrajin vzhodne Italije, je v svojem govoru postavil na prvo mesto povezanost slovenskih in italijanskih partizanov že v času vojne, kar se uspešno nadaljuje tudi danes, še posebno v teh časih, ko se po Evropi razrašča fašizem in je vojna v Ukrajini tako blizu nas. Veseli se plodnega sodelovanja med ANPI in ZB, ki obe izhajata iz pridobljenih vrednot boja proti fašizmu. Zahvalil se je borčevski organizaciji Cerkno za skrb za obeležja in spomin na padle italijanske partizane.

Na prireditvi je bil prisoten tudi podpredsednik ZB Slovenije Bojan Pahor, ki je domačinu Ervinu Oblaku predal srebrno plaketo ZB Slovenije za skrb in negovanje tradicije narodnoosvobodilnega boja, še posebno kot pohodniku, ki je v letu 2021 obiskal vsa spominska obeležja na Cerkljanskem in se poklonil spominom, katerim so obeležja namenjena. Navzoči so z aplavzom pospremili pozdrav Jožeta Jerama, ki je gonilna sila borčevske organizacije v Cerknem in najzaslužnejši, da sta plošči spet postavljene.

Vojko Hobič

Ljubljanski vrh:

Na praznik 27. aprila smo člani Združenja borcev za vrednote NOB Vrhniko ob baraki TV-17 za Ljubljanskim vrhom pripravili tovariško srečanje. Kljub deževnemu vremenu so se nam najprej pridružili pohodniki Planinskega društva Železnica iz Ljubljane, zatem pa tudi pohodniki Vrhniškega planinskega društva – sekcija Veseli Triglavci pod vodstvom neutrudnega Srečeta Krašovca - Partizana. Tako se nas je zbralo skoraj 90. Pohodnikom smo postregli partizanski pasulj in pijačo.

Očitno se je zaradi pozitivne energije tudi vreme izboljšalo, tako da smo se ob prijateljskem kramljanju in zvokih harmonike zadržali kar do poznih popoldanskih ur. Obljubili smo si, da bomo tovrstna srečanja nadaljevali vsako leto. Trudili se bomo, da bo to druženje postalo vsakoletno osrednje praznovanje za vrhniško občino ob prazniku upora proti okupatorju. Seveda bomo morali postoriti še marsikaj za kažipote ob gozdnih poteh notranjskih gozdov, ki vodijo do TV-17.

Miran Štupica

Straža:

Na predvečer dneva zmage 8. maja je Združenje borcev Straža v občinskem kulturnem domu pripravilo odmevno celovečerno prireditev. Ker je

bila tovrstna prireditev prvič na programu dela naše ZB, smo se je lotili zelo podrobno. Program je pripravil in povezoval Franc Plut, ki je spretno in večje krmaril celotno proslavo. Govori so bili kratki in jedrati in z veliko pozabljenih zgodovinskih dejstev, ki jih je glavni govornik Borut Likar, sicer predsednik pokrajinskega odbora ZB za Dolenjsko in Belo krajino, lepo podal hvaležnemu občinstvu. Velik del programa so obogatile tudi lepo odpepte pesmi mešanega pevskega zbora Društva upokojencev Straža pod vodstvom Mitje Bukovca. Močno sporočilne so bile tudi pesmi Karla Destovnika - Kajuha, ki so jih prebirali naši recitatorji.

Češnja na torti pa je bila vsestranska primorska solistka Marjeta Popovska. Pritegnila nas je s svojim glasom in interpretacijo, saj smo družno z njo odpeli kar nekaj bojnih pesmi.

Branko Đukič

V SLIKI IN BESEDI

Janče:

Kljub izredno hladnemu, meglenu in deževnemu dnevju se je 29. maja na slovesnosti ob 80. obletnici bojev II. grupe odredov ob Planinskem domu Litija na Jančah zbrala velika množica udeležencev. II. grupa odredov se je s 513 partizani prebijala z Dolenjskega čez nemško-italijansko mejo na Janče z namenom, da prebredo Savo in začne vojaške operacije na Štajerskem ter organizira nove odrede. Toda pod vasjo Trebeljevo je partizane nekdo izdal. Okoliške vasi okrog Janč je na mah obkolila množica nemških vojakov, ki so se pripeljali iz litijske in drugih smeri. Vnela se je ena dotlej najbolj krvavih bitk slovenskih partizanov s premočnim sovražnikom. Po tridnevnih bojih od 20. do 23. maja 1942 je bilo v spopadu ubitih približno 70 Nemcev, prav toliko je bilo ranjenih, padlo pa je tudi 11 borcev narodnoosvobodilnega boja, med njimi narodni heroj J. Kovačič.

Udeležence slovesnosti so pozdravili Branka Kastelic, predsednica Združenja za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje, ki je bilo skupaj z Združenjem borcev Litija in Ljubljana organizator prireditve, in župan Občine Litija Franci Rokavec ter podžupan Mestne občine Ljubljana Dejan Crnek.

Slavnostni govornik je bil predsednik Zveze združenj za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman. Podrobneje je predstavil bitko II. grupe odredov na Jančah pred 80 leti ter obsodil medvojne kolaborante in revizionizem pravičnega partizanskega boja. V govoru se je med drugim uprjal omalovaževanju praznika Osvobodilne fronte. Poudaril je pričakovanje po spremembi šolskega programa in skrb za partizanske spomenike. Dotaknil se je tudi zdajšnjih dogodkov v državi in poudaril, da je pred novo vlado naporno obdobje, saj je treba najprej pospraviti nered za odhajajočo vlado.

V bogatem kulturnem programu je KUD Sežana pod vodstvom Margit Grošelj s predstavo Partizanski miting zbranim avtentično prikazal kulturno izražanje med narodnoosvobodilnim bojem. Tudi sredi pokanja min, pušk in topov so se pele pesmi, pod smrekami so nastajale gledališke igre, iz kraja v kraj se je širila partizanska beseda, pesem svobode je postajala iz dneva v dan glasnejša in bila iz dneva v dan svobodnejša. V predstavi Partizanski miting so sodelovali tudi otroci podružnične šole na Jančah pod mentorstvom Marjane Marnove, ki so s svojo predstavo gledalce otroško prikupno razveselili. Program je popestril MPZ Janče, ki je ob spremljavi Pihalnega orkestra Litija, zapel nekaj udarnih partizanskih pesmi. Slovesnosti se je s svojim prihodom in prapori poklonilo tudi veliko praporščakov združenj borcev iz okoliških krajev.

Branka Kastelic, foto: P. Sinčič

Gonars:

Na povabilo Vsedravnega združenja antifašistov in italijanskih partizanov ANPI iz Gonarsa oziroma Palmanove se je delegacija Združenja borcev za vrednote NOB Vrhnika v spremstvu vrhniške podžupanje Bernarde Kropf 22. maja udeležila treh komemoracij v Gonarsu in Ontognanu. Ta dan namreč občina Gonars praznuje kot spomin na padle italijanske partizane, ki so padli ali v boju ali pa kot talci nemškega okupatorja.

Seveda smo to priložnost izkoristili in smo predhodno na osrednjem pokopališču v spremstvu župana občine Gonars položili venec občine Vrhnika pri kostnici umrlih Slovencev v znanem koncentracijskem taborišču. V lepo urejeni kostnici so ostanki umrlih taboriščnikov predvsem iz notranjskih in dolenjskih vasi, kjer je leta 1942 divjala znana roška ofenziva. Osrednja komemoracija je bila v bližnji občini Ontognano, kjer je naša delegacija prav tako položila venec padlim italijanskim partizanom. Po teh slovesnostih smo se v spremstvu italijanskih prijateljev iz ANPI-ja napotili do kraja, kjer je stalo koncentracijsko taborišče. Tam smo izvedeli marsikaj novega v zvezi s tem groznim krajem, kjer so umirali predvsem nedolžni Slovenci in Hrvati.

Kot zanimivost naj omenim še to, da je naš prijatelj Ivan Cignola, nekdanji župan občine Gonars, izgubil na lokalnih volitvah zaradi dejstva, ker v predvolilni kampanji na poziv desničarskih strank ni hotel vrniti priznanja ZZB za vrednote NOB Slovenije. Tega ni storil še do danes in po njegovih besedah tudi ne bo, saj spoštuje zgodovino in vrednote NOB. Zaslužen je namreč najbolj, da je v času, ko je opravljal še županstvo, skrbel za urejenost kostnice in drugih obeležij iz časov med letoma 1941 in 45.

Ivan Cignola je bil tudi vodja delegacije ANPI Gonars, ki se je 6. maja na naše povabilo udeležila proslave v Osnovni šoli Antona Martina Slomška na

Vrhnika, in to celo s praporom ANPI. Ob pogostitvi pa je izrekel besede, ki bi jih morali že zdavnaj izreči vodilni politiki obeh držav. Rekel je namreč, da se OPRAVIČUJE SLOVENSKEMU NARODU ZA VSE HUDO, KAR NAM JE STORILA ITALIJA!

Miran Štupica

Hrastnik, Ljubljana:

11. maja so člani Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik obiskali Urh, med vojno kraj najgrozovitejših zločinov in mučenja ter znašanja domobrancev in belogardistov nad lastnim narodom. Skupaj so najprej z italijanskim, nato z nemškim okupatorjem v zloglasni belogardistični postojanki, ki je bila nameščena v mežnariji ob urhovski cerkvi, umorili in poslali v ljubljanske zapore in nato v koncentracijska taborišča nikdar znano končno število partizanov oziroma članov OF oziroma Narodne zaščite in drugih pripadnikov narodnoosvobodilnega boja. Seznanov ubitih in pokopanih v gozdovih okrog urhovske belogardistične postojanke ali celo pometanih v bližnjo Savo v Zalogu namenoma niso delali, da se ne bi pozneje izvedelo, koliko žrtev so pomorili.

Goste sta sprejeli predsednici združenja mestne borčevske organizacije Ljubljana in moščanskega združenja, Julka Žibert in Branka Kastelic.

Predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik Daniela Kovač je v imenu združenja v spomin žrtvam z Urha položila venček, članica združenja je pred spomenikom v spomin na 100. obletnico rojstva partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha prisotnim deklamirala pesnikovo pesem Samo milijon nas je.

Po prijetnem druženju smo si zaželeli še veliko uspeha v poslanstvu naših organizacij, to je v širjenju vrednot narodnoosvobodilnega boja zlasti med mladimi, in prihodnjega srečanja v Hrastniku.

Branka Kastelic

Ponikva pri Žalcu:

Člani KO Ponikva pri Žalcu in KO Galicija ZZB za ohranjanje vrednot NOB občine Žalec so se 24. maja odpravili na izlet na Štajersko. Ogledali so si vesoljski center Noordung v Vitanju, nato pa pot nadaljevali v Maribor. Tam so se s turističnim vlakcem Jurček popeljali po Mariboru, ki jim ga je dobro predstavila vodnica. Pogled na mesto Maribor pa so »začiniili« še z vožnjo z ladjico Dravska vila po reki Dravi. Sledila sta klepet ob kavi na Lentu in kratek ogled starega mestnega jedra. Po izdatnem poznem kosilu pa so se člani obeh KO ZB ustavili še na Frankolovem pri spomenikih stotim frankolovskim žrtvam ter prižgali sveče v njihov spomin, članica Nada Jelen pa je recitala dve Kajuhovi pesmi.

Tako so izletniki poskrbeli za ohranjanje spomina na nepotrebne grozote v času narodnoosvobodilnega boja in počastili Kajuhovo leto.

Nada Jelen

Kropa:

5. junija smo pripravili spominski pohod do partizanskih spomenikov. Organizacija je bila v režiji prijatelj članov ZB NOB in pripadnikov petkovih protestov.

Izhodišče je bilo v Kropi in pot je vodila do Vodiške planine oziroma partizanske koč (1173 metrov visoko), kjer je bila prijazna postrežba z okrepi-

lom. Mozaik Iveta Šubica je na primernem mestu. V bližini je zaščiteni lipa iz leta 1473. Zanimivo!

Pravzaprav so me urejena tabla na izhodišču, pestrost spominskih obeležij, njihova urejenost, informacijska podpora na spletu, označenost poti (ter za otroke spominski in motivacijski kamni), predvsem pa odnos do preteklosti vseh navzočih prijetno presenetili.

Res je bilo prijetno druženje s prijatelji in somišljeniki! Pretanjeno izbran program s pesmimi, recitacijami in informacijami ob posameznih spominskih obeležjih je dodatno popestril dan. Spomini na organizatorja narodnoosvobodilnega boja v teh krajih in narodnega heroja Staneta Žagarja so bili na mestu, prav tako kot pesmi ob Kajuhovem letu. Krasna narava in lepo vreme sta tudi naredila svoje.

Mira in Miran Hladnik ter prijatelji, še enkrat hvala za povabilo, organizacijo in izvedbo!

Miloš Šonc

Češnjice:

Že tradicionalno slovesnost v spomin na poboj štirih partizanov tik pred koncem druge svetovne vojne je Združenje borcev za vrednote NOB Moravče priredilo pri spomeniku narodnoosvobodilnemu boju nad Češnjicami. Prireditve se je začela z Zdravljico Moškega pevskega zbora Radomlje. Obiskovalce je najprej pozdravil predsednik moravškega združenja Zveze borcev Martin Rebolj. V nagovoru se je na kratko dotaknil dogodka spominjanja in dneva upora. Pred mikrofonom je nato povabil slavnostnega govornika, generalnega sekretarja ZZB NOB Slovenije Aljaža Verhovnika. Ta je svoj govor začel z besedami: »Današnji spomin na junake partizanskega boja, ki so padli 21. aprila 1945, je poklon zgodovinskemu sporočilu o veličini slovenskega naroda, o njegovem pogumu, srčnem uporu zoper okupatorje v obdobju, ko je bila naša domovina pred največjo eksistenčno preizkušnjo. Partizanski odpor je bil vseljudo dejanje neizmerne požrtvovalnosti partizanov s srčno željo doseči osvoboditev domovine. Poslanstvo Osvobodilne fronte zato ni zgolj nujni vojaški odpor, temveč pomeni socialno revolucijo v razvoju identitete in posledično priborjene slovenske državnosti.«

V nadaljevanju govora je orisal zgodovinsko obdobje pred in med narodnoosvobodilnim bojem. Dejal je, da se je naša eksistenca, ki se je med bojem oblikovala v državnost, leta 1991 pa se je postavila na zemljevid neodvisnih in suverenih držav, velika zasuga partizanske generacije, kar smo ji dolžni priznati. Narod, ki ne neguje lastne tradicije in zgodovinske resnice, je v veliki nevarnosti za svoj obstoj. Govor je končal z verzji partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha, čigar 100. obletnico rojstva praznujemo letos: »Zaupajte, tovariši, verujte! V jeseni tej ni hrepenenja kalna voda, kot divji, hrzajoči konj prihaja k nam svoboda!«

K spomeniku so predsednik in podpredsednik združenja ter svetnica Brigita Barlič položili venec. V kulturnem programu so poleg Radomeljskega pevskega zbora z recitacijami nastopili učenci Osnovne šole Jurija Vege: Jon Bizilj, Maks Orehek in David Makarin z mentorico Tadejo Jezernik, Sabina in Blaž Barlič ter Dominik Krt s harmoniko.

Tudi zato, ker čas brez vojn ni samoumeven, se spominjamo vseh, ki so priborili svobodo in samostojno državo, in smo jim hvaležni.

Vojka Rebolj

VABILO

23. julija ob 11. uri v Novem Kotu

80 let roške ofenzive

Za Dragarsko dolino upravičeno lahko rečemo, da je bila med vojno trpeča dolina. Italijanski fašizem je v teh krajih neusmiljeno obračunal na ljudi, ki so bili kakor koli povezani s partizanskim gibanjem. Tako je ljudi mučil, ubijal, ropal, požgal vasi in pošiljal prebivalce v taborišče na Rabu in taborišča po Italiji.

Letos mineva 80 let od znamenite roške ofenzive, ki je bila največja operacija italijanske vojske med drugo svetovno vojno za uničenje odporniškega gibanja med julijem in oktobrom 1942. Opustošila je kraje od Notranjske, Kolpske in Čabranske doline, Kočevske vse v roške gozdove.

Spomin na te dogodke bomo počastili na spominski slovesnosti **23. julija 2022 ob 11. uri v Novem Kotu (Binkel)**, občina Loški Potok, pod pokroviteljstvom občin Loški Potok, Kočevje, Cerknica, Loška dolina in Bloke.

Organizatorja spominske slovesnosti sta Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje in Cerknica. Slavnostni govornik bo Marijan Križman, predsednik ZZB Slovenije. V bogatem kulturnem programu bodo sodelovali pihalni orkestri, pevski zbori in recitatorji. Prijave zbirata združenji borcev za vrednote NOB v Kočevju in Cerknici.

Jože Oberstar

JUBILEJI

100 let
Dane Valič

Dana Valič je maja letos dopolnila sto let in je ena od dveh še živečih nosilcev partizanske spomenice 1941 v ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste. Ob visokem jubileju so jo obiskali predstavniki njene borčevske organizacije s predsednico Branko Kastelic na čelu, posebno pa se je razveselila obiska in šopka predsednika države Boruta Pahorja.

Še vedno živi v družinski hiši v Ljubljani, kjer se je rodila leta 1922 v družini Klanšček, njeni starši so se po italijanski zasedbi Trsta leta 1919 preselili v Ljubljano. Po maturi je želela študirati medicino, a je njene načrte prekinila vojna. Takoj se je vključila v organiziran odpor proti okupatorju, zaradi izdaje pa so jo Italijani aretirali že sredi leta 1942, nekaj mesecev pozneje pa

tudi njenega brata. Dobro leto je preživela v italijanskih zaporih v Benetkah, Padovi in Peruggii. Ko se je po kapitulaciji Italije vrnila domov, je v domači postelji prespala eno samo noč. Nekdo je opazil njen prihod in zjutraj so bili pred vrati že belogardisti. Mora za mlado dekle se je nadaljevala v koncentracijskem taborišču Ravensbrück in nato v podružnici Grunenberg, kjer so ženske delale v tovarni streliva. Preživela je tudi zloglasni marš smrti, na katerega so Nemci poslali internirance, ko je bilo jasno, da so vojno izgubili. Shirana in bolna se je domov vrnila sredi poletja leta 1945.

Doma si je opomogla in se vpisala na medicino. Ker pa je znala dobro italijansko, so jo namesto na fakulteto poslali v Gorico, kjer je

slovenska oblast v tedanji coni A ustanavljala slovenske šole. V Gorici je v Pokrajinskem odboru prevze-

la referat za šolstvo in kulturo. Med drugim je organizirala gostovanje Tržaškega gledališča, v katerem je

tedaj nastopal igralec Aleksander Valič, in tako sta se spoznala. Ko je cona A pripadla Italiji, se je vrnila v Ljubljano in se za vedno poslovila od sanj o tem, da bo nekoč zdravničica. Leta 1948 sta se z Aleksandrom Valičem poročila in nato skupaj preživela več kot pol stoletja. Dve leti pozneje se jima je rodil sin Iztok, Dana pa se je vpisala na slavistiko in se najprej zaposlila na gimnaziji v Mostah, nato pa je v Osnovni šoli Ketteja in Murna vse do upokojitve poučevala slovenščino.

Med drugim je bila tudi pobudnica in soustanoviteljica Taboriščnega odbora Ravensbrück. Dana Valič je tudi v častitljivih letih še vedno ena najbolj zavzetih pričevalk o dogajanjih med drugo svetovno vojno v koncentracijskih taboriščih. Posebno pa je ponosna na svojega vnuka Domna Valiča, ki je v filmu Preboj upodobil partizanskega komandanta Franca Severja - Franto.

Jožica Hribar

100 let
Borisa Ferlata

30. maja smo praznovali stoto obletnico rojstva sokrajana, partizana, direktorja v Meblu, velikega človeka, Borisa Ferlata iz Kromberka v Novi Gorici. Bilo je res pravo tovarištvo je naslov knjižice spominov Borisa Ferlata, ki jo je uredila zgodovinarica Luana Grilanc v okviru priprav na praznovanje njegove stoletnice.

»Pravzaprav sem s fašisti prvič prišel navzkriž prav zato, ker smo govorili slovensko,« je Boris začel opisovati svojo pot od šolanja pod italijansko okupacijo do zaposlitve v ladjedelnici v Trziču, začetkov protifašističnega delovanja do 8. februarja leta 1943, ko je namesto v italijansko mobilizacijo vstopil v

partizansko Kraško četo, ki ji je poveljeval komandant Anton Šibelja - Stjenka. »Zanimivo, da je na Goriškem do konca februarja 1943 odšlo v partizane že toliko mladih, da v četah zanje ni bilo več prostora,« se spominja Boris. »Stjenka ni bil samo moj komandant, ampak sva postala prijatelj. Kjer koli je bila kakšna akcija je hotel, da sem zraven,« je opisal svoje delovanje v partizanih: od dela v karavli P-15 na vrhu Mihaela preko Mašuna, Kočevske do obveščevalca na Primorskem, borca na goriški fronti in odhoda v Vicenzo, Padovo, Verono, Milano in nazaj do Gornje Trebuše, kjer je postal šef prve sekcije Ozne za IX. korpus. Preživel je bitke in nemške ofenzi-

ve na Vojskem, Trnovem. Osvoboditev je dočakal v zaporu, kamor so ga »zavezniški« Angleži skupaj z obveščevalci iz vse Evrope prepeljali v zapore v Rimu in od koder je s kolegom partizanom iz Reke uspešno pobegnil in se za veliko noč leta 1946 skrivaj pripeljal do Trziča, kjer

je imel zvezo. Po vojni je takoj začel delati in po Ljubljani in Mariboru je prevzel naloge v domačem okolju. Postavili so Tovarno pohištva Meblo, ki je postala vodilna v Jugoslaviji in nosilka razvoja v nastajajočem mestu Nova Gorica. V počastitev visokega jubileja je slavljenju prip-

ravila sprejem tudi predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, Ingrid Kašca Bucik. 30. maja pa smo na njegovem domu pripravili praznovanje sosedje iz Ulice Toma Brejca s slavolokom, darili, glasbo in druženjem ob dobri pogostitvi, ki sta jo pripravila sin Bojan in snaha Vojka. Pravita, da je življenje z Borisom prijetno, saj je vedno optimističen, dobro razpoložen in si vsak dan vzame čas za sprehod po okolici. Čestitkam ob visokem jubileju se je pridružil tudi podžupan mestne občine Nova Gorica Simon Rosič s sodelavko.

Boris Ferlat zase pravi, je še vedno mlad, samo let ima dosti. Na vprašanje, kakšen je recept za doseg visoke starosti, pa je hudomušno in bistro odvrnil: »Ne smeš pač prej umreti!«

Andrej Kompara

90 let
Alojza Klokočovnika

Rodil se je 6. marca 1932 v Žičah, kjer je po štirih razredih osnovne šole nadaljeval šolanje na nižji gimnaziji v Slovenskih Konjicah, nato pa dokončal Srednjo lesarsko šolo v Ljubljani. Službovati je začel na Koroškem, za krajši čas v Podčetrtku, ter se leta 1961 zaposlil na Gozdnem gospodarstvu v Vitanju, kjer je delal vse do upokojitve v letu

1991. Tu si je ustvaril družino in lasten dom.

Takoj po prihodu v Vitanje se je vključil v razne organizacije in društva, tudi v Krajevno organizacijo ZB Vitanje, kjer deluje še danes. Vseskozi je dejaven član izvršnega odbora, na začetku pa je dolgo obdobje opravljal tudi delo tajnika krajevne organizacije. Za svoje delo

v občini Vitanje in njenih organizacijah je leta 2017 dobil naziv častni občan občine.

Za delo v Krajevni organizaciji ZB za vrednote NOB Vitanje je leta 2021 prejel srebrno plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Ob visokem jubileju so ga obiskali predstavniki Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Vitanje in mu zaželeli še mnogo zdravih let.

Vojko Vodovnik

DOGODKI

Kisovec, Loke

Po dolgem času smo se 4. junija spet zbrali in obujali spomine, predvsem spomine na zadnji dve leti. Ukrepi Vlade Republike Slovenije in NIJZ Slovenije so onemogočili druženje v večjih skupinah. Prvi dogodek po volilni letni seji je bilo srečanje članov KO Kisovec - Loke. Vseh 131 prisotnih članic in članov ne bo pozabilo prijetne sobote. Obujanje spominov na pretekle dogodke je dalo jasno sporočilo, da je potvarjanje zgodovine in iskanje novega zmagovalca med poraženci sprevrženo dejanje.

KO ZB Kisovec - Loke ima med programskimi usmeritvami jasno zapisano spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. Udeležba članstva je bila na vrhuncu, povabljeni gostje, med njimi župan občine Zagorje Matjaž Švagan, častni predsednik združenja Miloš Prosenc, novoizvoljeni predsednik Roman Škrabar, so poudarili pomen dela krajevne odbora. Dogajanje pa sta v kulturnem programu popestrila pevska skupina Lumpi in vokalist Uroš Ržišnik.

Janez Krznar, foto: Matjaž Javoršek

■ KNJIGA Boris Mužević

Z dežja pod kap in nazaj

Pri Založbi Sophia je izšla knjiga avtorja Borisa Muževića *Z dežja pod kap in nazaj*, s podnaslovom Ljubljana–Beograd–Ljubljana, 1985–1990. Delo je celovit vpogled v dogajanja v Zvezi komunistov Jugoslavije v letih 1985–1990, ki so dosegla vrh v razpadu in osamosvojitvenih vojnah, skozi oči udeležence in je podprto z izvirnimi stenogrami večinoma zaprtih sej predsedstva Centralnega komiteja, kakor je v resnici bilo, brez revizionizma in zakrivanja dejstev. Knjiga je neprecenljiv zgodovinski dokument. Ni naknadni zapis po spominu, temveč podroben stenogramski popis dogajanja, kakor so dogodki dejstveno potekali in kakor so se akterji v resnici vedli. Beremo jo, kot da bi gledali posnetek v živo. Spremljamo razvoj sporov in spopadov v vrhu Zveze komunistov, ki je »po zakonitosti zgodovinskega razvoja postala idejna in politična sila delavskega razreda in vseh delovnih ljudi pri graditvi socializma« (Ustava SR Slovenije, 1974). Spremljamo postopno degradiranje normativnega in stvarnega zavzevanja za socializem ter razraščanje »povampirjene sle« po neizmerni oblasti pod krinko demokratičnega odločanja. »Poskusi, da bi se ZKJ toliko prenovila in se izognila soočanju z množtvom strank, so pro-

Založba Sophia
Zbirka: 1. Naprež!
648 strani, trda vezava
Format: 24 x 17 cm
ISBN: 9789617003697
Cena: 38 evrov (poštnina je vključena v ceno)

padli; skupaj z njo. In zgodilo se je neizogibno: ZK Slovenije je zapustila ZKJ, sledila ji je ZK Hrvaške, in že precej odškrnjena vrata v nove (stare) večstrankarske zgodbe so se na široko odprla,« sklene avtor. Knjigo je simbolno naslovil *Z dež-*

ja pod kap in nazaj. Svoj uvodni zapis je sklenil takole: »Knjiga naj bo pri roki vsakomur, ki si želi celovit vpogled v dogajanje v ZKJ med letoma 1985 in 1990. Zgodovinarjem bo olajšano delo, kajti vsa gradiva (dnevni redi sej predsedstva, Centralnega komiteja, Komisije za idejno delo, (neavtorizirani) stenogrami), ki so sestavni del knjige, sem predal državnemu arhivu. Glede na selektivno lomastenje po arhivih, ki ga je zaslediti v 'novih časih', bo morda tudi kakšen 'novodobni' zgodovinar ob prebiranju knjige in preverjanju njene verodostojnosti z dokumenti v arhivu s stisnjenimi zobmi priznal kakšno svojo 'zmoto'. Sodobni levičarji bodo lahko črno na belem prebrali, kaj je zaletavanje v zid in kaj je socializem. Pristaši strank 'centra' in 'zmerne' desnice (kar koli že to je) se bodo morda otreli 'pošasti komunizma'. Vedoželjni bodo izvedeli, kaj se je dogajalo v letih razkroja Jugoslavije in prehoda Slovenije iz državnosti v državo, kdo je za to kriv in kdo zaslužen. Nikakor pa knjige ne priporočam zaslepljenim političnim vernikom, ker imajo tudi brez nje dovolj gradiva za svojo 'agendo'.«

Knjigo problemsko zaokroža obsežna spremna beseda dr. Leva Krefta.

■ V SPOMIN Majda Vrhovnik

100. obletnica rojstva narodne herojinje

Pri doprsem kipu Majde Vrhovnik v Ljubljani, ki stoji pred osnovno šolo, poimenovano po njej, je bila 26. aprila spominska slovesnost ob 100. obletnici rojstva narodne herojinje. Ob tej priložnosti so člani ZB KO Majda Vrhovnik počastili tudi dan upora proti okupatorju in se spomnili 1. maja in dneva zmage 9. maja.

Majda Vrhovnik se je rodila 14. aprila 1922 v Ljubljani v družini, ki se je po prvi svetovni vojni z Dunaja preselila v takratno Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev – v novo državo južnih Slovanov.

Leta 1940 je maturirala na ženski realni gimnaziji in postala študentka na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Zgodaj se je dejavno vključila v vrste tistih, ki so pri spreminjanju takratnih družbenih razmer hoteli od besed preiti k dejanjem. Zavedala pa se je pomena pisane besede ter bila urednica glasila Skavtov Deset in časopisov Slovenska mladina in Srednješolec. Po napadu sil osi na Kraljevino Jugoslavijo se je leta 1941 vključila v Osvobodilno fronto in kot kurirka opravljala zapupne naloge za Toneta Tomšiča v Ljubljani. Pogumna, iznajdljiva in odločna je bila kakor ustvarjena za take naloge. To so bili nevarni časi, toda kdo od sovražnikov bi lahko pomislil, da lahko tako prikupno in uglajeno dekle iz »boljše ljubljanske družine« dela nekaj prepovedanega ali celo smrtno nevarnega? Povrh vsega pa celo proti koristim družbene skupine, ki ji je pripadala.

Majda Vrhovnik je sodelovala pri organizaciji in delu ilegalnih ti-

skarn po Ljubljani. Jeseni 1942 jo je zato italijansko fašistično sodišče v odsotnosti obsodilo na dosmrtno ječo; oba njena starša pa so Italijani zaprli in ju obdržali v zaporu kot talca. Od začetku leta 1943 je Majda v podstrešni sobici na Emonski cesti razmnoževala časopis Slovenski poročevalec. Poleti 1944 je bila poslana na Koroško v Celovec, kjer je organizirala slovenske družine v Osvobodilno fronto, opravljala obveščevalno delo in ustanovila ciklostilno tehniko. V Celovcu so jo zaradi izdaje 29. januarja 1945 aretirali gestapovci in jo v zaporu strašno mučili. Tik pred koncem druge svetovne vojne, 4. maja 1945, so jo gestapovci ubili v gozdu pri Celovcu. Grob si je morala izkopati sama.

Spominska slovesnost pred osnovno šolo

Kraj njenega pokopa ni znan. Majda je bila mladenka, ki se je že kot najstnica pogumno vključila v boj za svobodo slovenskega naroda ter zanj žrtvovala svoje življenje. Za narodno herojinjo je bila razglašena leta 1951.

Majdin brat Vladimir je kot rezervni oficir Jugoslovanske kra-

ljeve vojske leta 1943 odšel v partizane. Tik pred koncem vojne je konec aprila 1945 blizu Opčin nad Trstom padel v bojih z Nemci. Na pragu svobode sta tako prerano sklenila svoji mladi življenji oba, brat in sestra, Majda in Vladimir. Ironija usode je hotela, da se je to zgodilo v okolici dveh mest na meji slovenskega prostora, Trsta in Celovca. Toda tudi takrat po drugi svetovni vojni sta bila Celovec in Trst za Slovence že drugič izgubljena zaradi imperialističnih koristi velesil v dveh svetovnih vojnah.

Danes, ko se spominjamo odločnih in upornih žensk, kot je bila Majda Vrhovnik, lahko trdimo, da pogum tedanjih mladih upornic ni bil zaman, saj so v kriznih časih prav ženske tiste, ki se velikokrat prve uprejo slehernim poskusom teptanja svobode, kar nam dokazujejo tudi nekatera zdajšnja dogajanja v naši družbi.

Spominske slovesnosti so se udeležili tudi učenke in učenci

Osnovne šole Majda Vrhovnik z učiteljicama Alenko Ftičar in Nino Lebar, v kulturnem programu pa je Barbara Brecej, članica ZB KO Majda Vrhovnik, iz zbirke novel Vladimirja Kavčiča Temne noči prebrala zaključni del novele z naslovom *Čez sotesko ne prideš*.

Branko Kromar

■ V SPOMIN

Tone Tomšič (1942–2022)

21. maja je minilo 80 let, ko je v Gramozni jami pod streli fašistov pokončno umrl takratni organizacijski sekretar KPS, narodni heroj Tone Tomšič. V spomin na ta dogodek je Združenje za vrednote NOB Ljubljana Center organiziralo spominsko slovesnost pri spomeniku, ki stoji pred Osnovno šolo Poljane. Slovesnemu dogodku so prisostvovali in dali pomemben pečat častna straža Garde Slovenske vojske in praporščaki ZB, kulturni program pa so oblikovali učenke in učenci Osnovne šole Poljane. Spomnili so se tudi stote obletnice rojstva pesnika, partizana, narodnega heroja, Karla Destovnika - Kajuha ter v njegov spomin izvedli zelo doživljeno deklamacije.

Pevski zbor je s pesmijo Življenje je lepo pričaral mladostno majsko

razpoloženje in v tem duhu so izzvenele tudi besede slavnostnega govornca, najmlajšega poslanca Državnega zbora Republike Slovenije, Lenarta Žavbija, ki je na kratko orisal življenje Toneta Tomšiča. »Potem ko so ga decembra 1941 ujeli in zaprli italijanski okupatorji ter kasneje obsodili na smrt, je Tomšič izjavil: 'Mirmo vest in za vest imam, da s tem ne bodo ubili svobode slovenskega naroda, ki bo svobodo doseglo, pa naj sovražniki še tako besnijo.'« To je bil zadnji znani Tomšičev citat.

K spomeniku so položili cvetje predstavnik KO ZB NOB 24 talcev, predstavnik Udarne brigade Toneta Tomšiča in predstavnik ZB NOB Ljubljana Center.

Mihael Grobelnik, foto: Miro Troha

■ V SPOMIN

Zdravnik Peter Držaj in tuji zavezniki

Na lepo sončno nedeljo 5. junija letos je KO ZB NOB Tuhinj v sodelovanju z ZB NOB Kamnik in občino Kamnik organizirala tradicionalno slovesnost pri spomeniku padlim borcem narodnoosvobodilnega boja, predvsem pa partizanskemu zdravniku dr. Petru Držaju in tujim zaveznikom: vodji ameriške vojne misije kapetanu Charlesu Fischerju, ameriškima oficirjema Juliusu Rosenbergu in Ernstu Knothu ter britanskima oficirjema, majorju Mathewsu in poročniku Edwardu Parsu, ki so v letih 1944 in 1945 v teh krajih padli za svobodo.

Slovesnosti se je letos udeležil minister za obrambo RS Marjan Šarec, kot vsako leto pa sta se je udeležila tudi predstavnik ameriškega veleposlaništva v Sloveniji, tokrat vojaški ataše, polkovnik Ben Shaha, in

vodja pisarne za obrambno sodelovanje, major Viktor Belov. V imenu občine Kamnik je bil prisoten podžupan Aleksander Uršič. Seveda so prišli tudi vsi predsedniki KO ZB, predsedniki veteranskih organizacij, praporščaki, člani ZB, krajanje Česnjic in drugih krajev. Prišla pa je tudi tovarišica Valerija Skrinjar Trvr, borka in učiteljica, ki je prav v Česnjicah poučevala otroke.

Poleg slavnostnega govornika Marjan Šarca so navzoče nagovorili Aleksander Uršič, Viktor Belov in predsednik ZB NOB Kamnik Igor Kanižar. Za kulturni program so poskrbeli orkester Slovenske vojske, Mestna godba Kamnik, učenci podružnične Osnovne šole Zgornji. Tuhinj in povezovalac programa Goran Peršin.

Igor Kanižar

IMELI SMO LJUDI

Anton Korelc

Na domžalskem pokopališču smo se 23. februarja poslovili od Antona Korelca. Rodil se je pred skoraj devetdesetimi leti blizu Kočevja in je otroška leta preživel v vasi Koprivnik pod pobočji Kočevskega roga. Ko so Italijani napadli to precej veliko vas, so se vaščani umaknili v gozd. Tone se je z mamo vrnil domov, oče pa je ostal pri partizanih.

V njegovih spominih (*Svoboda: plačilo za žrtve, Domžale, 2017*) na ta hudi čas beremo: »Decembra 1942 so bili partizani izdani, šest jih je padlo. Trije so bili odrasli in so že imeli družine, dva sta imela okoli osemnajst let. Italijani so jih postrelili pri Starem Brezju, tako da se je streljanje slišalo do Koprivnika.« Tako je Tone že pri desetih letih postal vojna sirota. Do konca vojne je z mamo ostal doma, v Koprivniku. Okoli tega kraja kot okoli strateške postojanke na poti proti osvobodjeni Beli krajini so Italijani razpeli žico in postavili trinajst bunkerjev: »Ven in noter vasi nisi mogel do konca vojne, izjemoma le z dovolilnicami,« se je spominjal Tone. Tudi šola je delovala samo pol leta. Tone je pomagal kurirjem pri njihovih poteh. Med vojno in po njej je vladalo hudo pomanjkanje. Mama je po padlem možu dvakrat na leto dobila nekaj sto dinarjev, sicer pa nobene druge podpore. Leta 1950 pa je po padlem očetu in možu dobila partizansko spomenico. Tako je Tone pri še ne štirinajstih letih začel delati pri sečnji lesa, kar ga je šibkega, kakor je bil, zelo izčrpavalo. Udeležil se je tudi mladinske delovne brigade v nastajajoči Novi Gorici, da bi morda lahko prišel do dela tudi po tej poti. Pri njih, v Koprivniku, je bila nastanjena delavska četa, njen komandir je bil Gabrijel Armeni iz Domžal. Ta je pozneje družino pripeljal v Domžale. Prva je odšla sestra Julka, ki je delala v Tosami. Tone se je kot šestnajstletnik zaposlil v Induplatih Jarše, kjer so mu omogočili, da se je izučil za strojnega ključavničarja. Ko se je vrnil s služenja vojaškega roka, je začel delati v Mlinostroju, kjer je napredoval do mojstra.

Tone si je ustvaril družino in z ženo Ireno zgradil zgleden dom. Vzgojila sta tri otroke, se veselila petih vnukov in že štirih pravnukov. Tone je ponudil zavetje, pomoč in podporo sestrinim trem otrokom ob hudi tragediji, ko so leta 1969 v prometni nesreči izgubili mater, očeta in staro mater, Tonetovo mamo. Tudi ko so ga pestile nadloge starosti in boleznih, je v pogovorih vselej ostal vedr in bil zelo vesel obiska ob novem letu.

Manica Perdan Ocepek

Alojz Kralj

2. aprila je končal dolgo, a plodno življenjsko pot Alojz Kralj, doma iz Kromberka pri Novi Gorici. Poslovil se je v svojem 102. letu. Bil je še zadnji tigrovec, partizan in častni član Društva TIGR Primorske.

Rodil se je 16. maja 1920 v Morskem pri Kanalu, v družini zidarja in prav tako delavne matere. Oče je moral zaradi nasprotovanja italijanskim oblastem oditi v Ameriko, od koder se ni nikoli več vrnil. Sinovi Janko, Alojz in Vladimir so bili vzgojeni kot narodno zavedni Primorci. Zaradi pritiska italijanskih fašistov so preživljali težko mladost. V družini Kraljevih se je razrasel uporniški duh in prvi, ki je bil povezan s TIGR-om, je bil najstarejši brat, ki so ga Italijani večkrat zaprli. Skrivni protifašistični organizaciji se je kmalu za njim pridružil tudi štiri leta mlajši Alojz. Pozneje so Alojza Kralja izbrali za vodjo tigrovske trojke, v kateri sta bila poleg njega še Alojz Zidarič in Anton Berlot.

Leta 1938 se je zaposlil v hidroelektrarni Doblar in nato v hidroelektrarni Plave. Kmalu je zapustil delovno mesto, ker ni hotel biti član fašistične organizacije. 20-letni Alojz je bil nato kot državljani Kraljevine Italije in redni nabornik leta 1940 vpoklican v italijansko vojsko. Služil je v raznih krajih po Italiji, nato je moral na Sardinijo, kjer je leta 1942 že drugič zbolel za malarijo. Skupaj s še nekaterimi Slovenci je opravljal sabotažne akcije. Spomladi 1943 je po navodilu svojega brata v mestecu Pira sklical zaupni sestanek 20 Slovencev in istrskih Hrvatov, na katerem so ustanovili odbor Osvobodilne fronte za območje Cagliarija in njega izbrali za predsednika.

Po kapitulaciji Italije je moral Alojz skupaj s še drugimi slovenskimi fanti ostati v Badoglijevi vojski, saj jih Angleži niso pustili oditi v takrat že ustanovljajoče čete prostovoljcev za narodnoosvobodilni boj na Siciliji. Januarja 1945 je postal pripadnik 5. prekomorske brigade, s katero je prišel v Split in pozneje do Bele krajine. Na več kot tri mesece trajajoči poti so se borci spopadali z ustaši, nato z Nemci in belogardisti. 9. maja ga je sprejela osvobodjena Ljubljana.

Po vojni si je Alojz Kralj ustvaril družino. Z ženo Ivanko sta imela dve hčeri. Še nekaj let je kot topniški častnik deloval v JLA, nato pa se je zaradi bolezni leta 1957 zaposlil v civilni službi.

Alojz Kralj je bil 6. aprila 2022 pokopan na pokopališču v Kanalu. Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je na pogrebno slovesnost poslal častno stražo Garde Slovenske vojske, ki je pokojniku v spomin položila venec predsednika.

Vesna Tomc Lamut

Ivan Lužovec -
Dušan

Konec aprila smo se člani Zdrženja borcev za vrednote NOB Maribor poslovili od našega člana in praporščaka ZB z zagotovo najdaljšim stažem na Slovenskem, Ivana Lužovca - Dušana.

Življenjska pot Ivana Lužovca se je začela leta 1923. Že ob rojstvu se je

zapletlo, saj duhovnik ni dopustil, da ga krstijo za Dušana, ker tega svetnika Rimskokatoliška cerkev nima na svojem seznamu. Ime je tako dobil po stricu, maminem bratu.

V mladosti ga je zaznamovala kruta vojna, saj je bil z družino izgnan v Bosno. Tam se je pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju in kot artilerec dočkal svobodo in porušeno domovino. Vojna mu je vzela brata, ne pa tudi življenjske energije za ustvarjalno delo in skrb za družbeno dobro. Pri tem se mu je pridružila Sonja, hči admirala Pleiveisa, ki je potopil dve ladji kraljevine Jugoslavije, da ju sovražnik ne bi dobil v roke. Kot domoljub je Dušan vse življenje skrbel za njegov zadnji spomin. A prekmalu je izgubil vse svoje najbližje. Uteho in mir je našel v novi ljubezni do narave in planin ter v zavzetem delovanju v borčevski organizaciji. Pravzaprav ni hriba ali planine, kamor se ne bi povzpeli. Slovensko planinsko transverzalo je prepešal večkrat, prav tako je opravil pohod čez Pasjo ravan do Dražgoš, pa spominski pohod s Pokljuke na Triglav, Osankarico in Tri žeblje, kamor je vedno prišel prižgat

svečo, da bi izkazal spoštovanje tragediji Pohorskega bataljona.

Spomin nanj bo večno povezan s praporom, od katerega se ni ločil do konca – bil je starosta vseh praporščakov. Spominjali se bomo njega in njegovega doma, večkrat kraja naših borčevskih sestankov, ki ga krasiata mogočna Pančičeva omorika, ki jo je želel podariti mestu za novoletno okrasitev, in razkošen oreh, ki razteza veje in kraljuje nad vrtno z neskončnim poljem spomladanskih cvetic – zvončkov, trobentic, teloha, žafrana, narcis, katere smo mu tovariši položili na njegov zadnji dom.

Prepričani smo, da bodo vrednote domoljubja, spoštovanja, solidarnosti, svobodoljubja, srčnosti in tovarištva, za katere se je tovariš Lužovec zavzemal, živele naprej v prihajajočih rodovih. Njegovi sotovariši ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Andrej Kocuvan

Sonja Starešinič

Sonja se je rodila leta 1952 kot hči Antona Dvojmoča iz Kanizarice pri Črnomlju, v čigar hiši je bil januarja leta 1941 posvet belokranjske partijske organizacije, ki se je udeležil

tudi Tone Tomšič in kjer se je takrat organiziral upor proti okupatorju za celotno Belo krajino. Na tem posvetu so bili izvoljeni sekretarji za nadaljnje delovanje v času upora. Sonja je kot povojni otrok, rojena v družini organizatorjev odpora, odrasčala

v duhu partizanstva. Po končanem šolanju na učiteljski se je zaposlila na osnovni šoli v Črnomlju, kjer je kot razredna učiteljica pred desetiimi leti dočakala zasluženi pokoj.

Ves čas je bila dejavna članica Zdrženja borcev Črnomelj, kjer je kot članica upravnega odbora opravljala številne naloge in skrbela za različna področja.

Sonjo smo poznali tudi kot dejavno planinko in varuhinjo gorske narave. Veliko časa je preživela v naravi, predvsem v gorah, kamor je zelo rada zahajala in osvajala naše in tuje najvišje vršace. Žal se je njena življenjska pot prehitro končala prav v gorah.

Sonji se v imenu naše organizacije Zdrženja borcev Črnomelj, pa tudi v svojem imenu kot njen učenec, sošolec njenega sina in hribovski družinski prijatelj zahvaljujem za vse, kar je naredila. Pogrešali jo bomo.

Marjan Kastelic

Vidojka Majcen
Vuga

V 99. letu nas je zapustila zdravnica Vidojka Majcen Vuga. Rodila

se je 10. januarja 1923 v Mariboru kot najmlajša izmed štirih otrok mami Luciji Majcen in očetu Ivanu Majcnu.

Ker je bil oče zaveden Slovenec in privrženec slovenskega društva Edinost, se je morala družina kmalu umakniti v takratno Kraljevino Jugoslavijo. V začetku druge svetovne vojne je bila družina tako kot še mnogo drugih Slovencev izgnana v Bosno in Hercegovino.

Klasično gimnazijo je Vidojka obiskovala v Ljubljani, ko je bila ta že pod italijansko okupacijo. Po končani gimnaziji se je morala tudi sama izseliti v Bosno in Hercegovino. Po koncu druge svetovne vojne se je vrnila v Ljubljano, kjer je dokončala študij na medicinski fakulteti. Tam je srečala Miroslava Vugo, s katerim sta se pozneje poročila in si ustvarila družino. Staž sta opravila v mariborski bolnišnici, prvo zaposlitev sta dobila šele leta 1954 v nastajajočem mestu Nova Gorica.

Vse delovno obdobje je bila zaposlena v Zdravstvenem domu Nova Gorica. Sprva je bila vodja dispanzerja za žene, kjer je bilo treba na začetku opraviti veliko dela na terenu. Zatem je večino svojega strokovnega dela posvetila skrbi za zdravje otrok, pri čemer je orala ledino. Marsikateri Novogoričan ali prebivalec okoliša se gotovo spominja, kako je kot otrok s strahospoštovanjem zrl v svetle oči energične zdravnice, saj je bila prva in edina, ki je tedaj zdravila otroke. Promovirala je cepljenje, kar je bilo težko delo, saj so italijanski zdravniki hkrati svarili ljudi pred njegovimi nevarnimi učinki. Veliko pozornost je posvetila tudi ozaveščanju prebivalcev v odročnih vaseh. Po zaslugi, vztrajnosti, strokovnosti in angažiranosti Vidojke Vuga je bil v Novi Gorici organiziran dispanzer za

otoke. Tako kot je raslo novo mesto ob zahodni meji naše domovine, je nastajal in rasel tudi zdravstveni sistem. Temelje za to sta postavila prav zakonca Vuga. Zdravniškemu poklicu je Vidojka ostala predana vse do upokojitve leta 1983.

Za svoje delo je prejela več priznanj, zadnje leta 2019, in to nagrado Mestne občine Nova Gorica za pionirsko delo na področju zdravstvenega varstva otrok na Goriškem. Pred tem pa tudi republiško priznanje srebrni znak zaslug za narod ter republiško Potrčevo priznanje za zasluge na področju preventivne medicine na Slovenskem.

Poslovitev od priznane zdravnice in članice Krajevne organizacije zveze borcev Grčna je bila na pokopališču v Solkanu, pokopana pa je v Ljubljani.

Silva Tišma

DOGODKI

Priznanje
Ivici
Žnidaršič

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je 17. maja na posebni slovesnosti v Predsedniški palači vročil državna odlikovanja Robertu Waltlu, ki je prejel red za zasluge za izjemni prispevek k spominjanju in ozaveščanju o holokavstu in pomenu strpnosti ter za dolgoletno delovanje v gledališki umetnosti; Ivici Žnidaršič, ki je prejela red za zasluge; ter Valeriji in Ivu Čarmanu, ki sta prejela medaljo za zasluge za izjemno delo za ranljive in pomoči potrebne ljudi, zlasti otroke.

Priznanje za Ivico Žnidaršič je zaradi bizozni nagradenke prevzel njen brat Franc Žnidaršič.

V obrazložitvi za priznanje Ivici Žnidaršič so zapisali: »Profesorica Ivica Žnidaršič je srce, obraz in vest slovenskih izgnancev in beguncev, žrtve vojnega nasilja. Tragična izkušnja z začetka druge svetovne vojne, ko so jo Nemci kot sedemletno deklico z družino izgnali iz rodne Bučke v občini Škocjan in jo nato iz takrat največjega zbirnega taborišča v Evropi pri gradu Rajhenburg poslali v nemška izgnanska taborišča vse do konca vojne, jo je zaznamovala za vse življenje. Vseskozi se nesebično posveča pomoči drugim in skrbi za sočloveka. Večino svojega aktivnega dela je posvetila delovanju v Rdečem križu Slovenije, po upokojitvi leta 1991 pa je vso energijo, dušo in srce posvetila boju za popravilo krivic, storjenih slovenskim izgnancem in beguncem, žrtvam vojnega nasilja. Bila je med ustanovitelji Društva izgnancev Slovenije 1941–1945, ki ga od leta 2001 tudi vodi, in si vztrajno prizadeva za ohranjanje zgodovinskega spomina na genocidno politiko do Slovencev v drugi svetovni vojni ter na njihov izgon kot njeno najokrutnejšo obliko.«

Vir: UPRS, foto: Bor Slana/STA

Boris Pahor

(26. avgust 1913–30. maj 2022)

Boris Pahor je gotovo eden najpomembnejših slovenskih pisateljev. Poimenovali so ga tudi pisatelj stoletja. Bil pa je seveda še mnogo drugega, prepričan protifašist in protinacist, somišljenik Osvobodilne fronte slovenskega naroda, zaveden Slovenec, živ spomenik slovenske narodne skupnosti v Italiji, pričevalec o fašističnem nasilju nad primorskimi Slovenci in trpljenja v nacističnih uničevalnih taboriščih med drugo svetovno vojno. Bil je vztrajen zagovornik teze, da je narodnostna pripadnosti prvenstveno družbena identiteta. V bistvu je bil vse življenje upornik.

Boris Pahor se je rodil 26. avgusta 1913 v slovenski družini v Trstu. Njegov oče Franc se je v mesto preselil iz Kostanjevice na Krasu in je bil zaposlen kot uradnik v avstrijski upravi. Leta 1919 ga je nova italijanska oblast odpustila; postal je ulični prodajalec. Mati Marija Ambrožič je bila doma v Mali Pristavi pri Šentpetru na Krasu (danes Pivka). Kot sedemleten deček je bil 13. julija 1920 priča požigu Narodnega doma v Trstu. Prizor gorečega Narodnega doma se mu je za vedno zapisal v spomin. V Trstu je leta 1919 začel obiskovati slovensko šolo, nato pa italijansko, saj so fašistične oblasti leta 1923 slovenske šole ukinile. Leta 1930 se je vpisal na klasično gimnazijo v škofjskem semenišču v Koprju, kjer je leta 1935 tudi maturiral. Nato se je vpisal na študij teologije v Gorici, a ga je opustil. V študijskih letih se je vključil v slovenski protifašistični tabor, kjer je sodeloval s prispevki v ilegalnih časopisih.

Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko in tam os-

tal do kapitulacije Italije. Septembra 1943 se je vrnil v Trst, ki ga je kot vso Primorsko zasedel nemški okupator. Pridružil se je Osvobodilni fronti. V začetku leta 1944 so ga izdali in zajeli domobranci ter ga nato izročili nemškemu okupatorju. Ta ga je poslal v uničevalna taborišča. Ta izkušnja ga je strahotno zaznamovala za vse življenje. Leta 1967 je izšel roman *Nekropola*, ki govori o tem peklu na zemlji in ki velja za njegovo najboljšo literarno delo. V času, ko je Boris trpel v uničevalnih taboriščih, je njegova sestra Evelina poučevala kot učiteljica v partizanskih šolah na Primorskem.

Pahor se je vrnil v Trst šele decembra leta 1946, saj je zbolel za tuberkulozo in se je leto dni zdravil v Franciji. Leta 1947 je na temo Edvarda Kocbeka diplomiral na univerzi v Padovi. V letih zatem se je preživljal kot svobodni književnik. Leta 1952 se je poročil z Radislavo Premrl, sestro narodnega junaka Janka Premrla - Vojka. V zakonu sta se jima rodila hči Maja in sin Adrijan. Takrat se je pisatelj razšel z levičarskim taborom na Tržaškem. Od leta 1953 do 1975 je bil profesor italijanskega jezika in literature na slovenskih srednjih šolah v Trstu. V letih od 1966 do 1991 je izdajal revijo *Zaliv*. Leta 1975 sta z Alojzom Rebulo izdala brošuro *Edvard Kocbek, pričevalec našega časa*, v kateri Kocbek spregovori tudi o povojnih pobojih. Zaradi tega sta prišla v spor s takratnimi slovenskimi oblastmi in te so jima za nekaj let prepovedale vstop v Jugoslavijo.

Boris Pahor je prejel vrsto odlikovanj, priznanj in nagrad. Omejil bi se na 13. julij 2020, ko sta mu v

paláci prefekture v Trstu predsednik Italijanske republike Sergio Mattarella in predsednik Republike Slovenije Borut Pahor podelila najvišji državni priznanji.

Njegov pisateljski opus je obširen in bogat. Naj navedemo le nekatera dela: *Moj tržaški naslov* (1948), *Kres v zalivu* (1955), *Vila ob jezeru* (1955), *Nomadi brez oaze* (1956), *Onkraj pekla so ljudje* (1958), ki je leta 1978 izšla z naslovom *Spopad s pomladjo*, *Kres v pristanu* (1959), *Parnik trobi nji* (1964), *Nekropola* (1967), *Grmada v pristanu* (1972, dopolnjena izdaja 2021), *Zatemnitev* (1975), *V labirintu* (1984), *V vodoravni legi* (1997), *Spopad s pomladjo* (1998), *Zibelka sveta* (1999), *Trg Oberdank* (2006), *Knjiga o Radi* (2012).

Kljub težkemu življenju je pisatelj Boris Pahor doživel visoko starost. Morda je bilo to nekakšno maščevanje fašizmu, ki mu je več kot dvajset let prepovedoval govoriti, pisati in peti v slovenskem jeziku. Morda je bilo dolgo življenje tudi maščevanje tistim italijanskim krogom v rodnem mestu in državi, ki mu dolgo niso hoteli priznati mesta, kakršno mu upravičeno pripada. V Italiji in italijanskem Trstu se je namreč uveljavil šele po svojem 95. letu, medtem ko se je veliko prej uveljavil v Franciji, Nemčiji in drugod v Evropi. Zdaj pa je v Italiji najbolj prevajani slovenski pisatelj.

Boris Pahor je ljubil slovenski jezik in vse, kar je povezano z njim. Bil je prepričan narodnjak in velik človek, ki so ga številni poznali in spoštovali. Tak bo ostal tudi v našem spominu.

Marijan Križman

DOGODKI Pobjo 52 talcev

Slovesnost na konservatoriju Tartini v Trstu

»Zgodovina je učiteljica življenja. Neuslišana učiteljica življenja.« To so bile besede predsednika združenja VZPI - ANPI Trst Fabia Vallona ob 78. obletnici poboja 52 talcev, med njimi štirinajstih žrtev, krajanov iz postojnske občine, obešenih v noči z 22. na 23. april 1944 v ulici Ghega v Trstu.

Po dveh letih sta se delegaciji ZB NOB Postojna in občine Postojna skupaj z VZPI - ANPI Trst, predsednikom konservatorija Lorenzom Capaldo in tržaškim županom Robertom Dipiazza 20. aprila poklonili vsem žrtvam v ulici Ghega. V postojnski delegaciji, ki jo je vodil župan Igor Marentič, so bili še podžupan Andrej Berginc, predsednica Krajevne organizacije ZB NOB Postojna Katja Vuga, svojci žrtev in drugi člani združenja. Pred slovesnostjo v konservatoriju so delegacije na pročelje stavbe obesile vence. Na slovesnosti je predsednik konservatorija poudaril medkulturno naravo te ustanove in dejal, da smo vsi bratje, pa čeprav izhajamo iz različnih kultur in pripadnosti. Tržaški župan je dejal, da je upal, da ne bo nikoli moral uporabljati besede vojna. Dejaj je tudi, da je konservatorij stavba, kjer je pred 78 leti res divjalo barbarstvo,

ki se danes ne sme ponoviti. Postojnski župan je poudaril povezovalno moč glasbe in simboliko zgradbe, v kateri so se zgodile grozote. Dejaj je tudi, da spomin nanje ne sme nikoli zbledeti. Predsednik VZPI-ANPI pa je govorni del programa sklenil z besedami: »Zdaj ko imamo pred vrati vojno, se moramo spomniti na slovensko himno Zdravljico, najlepšo evropsko himno, ki nas spodbuja k ljubezni do soseda.« Sledili so nastopi učencev Glasbene šole Postojna. Po koncu slovesnosti sta postojnski delegaciji obiskali pokopališče Sv. Ane, kjer so žrtve pokopane, vence pa sta položili tudi v taborišču Rižarna.

Katja Vuga

Občine Zgornje Savinjske doline
in
sodelujoča Združenja borcev za vrednote NOB
Zgornje Savinjske doline, Celja, Kamnika in Žalca

VABIJO

na spominsko slovesnost ob

77. obletnici legendarnega preboja
iz sovražnikovega obroča na Menini planini,
80. obletnici prihoda II. grupe odredov na Štajersko
in 100 letnici rojstva Karla Destovnika-Kajuha

Prireditev bo
v soboto, 2. julija 2022,
ob 11. uri pri Planinskem domu na Menini planini

Slavnostni govornik bo
Zvone Dragan,
nekdanji veleposlanik Republike Slovenije

OBVESTILO

Spominski pohod na Triglav

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in odbor veteranskih organizacij – Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Zveze policijskih veteranskih društev SEVER in Zveze Slovenskih častnikov – organizirajo

8. in 9. julija 36. jubilejni spominski pohod na Triglav. Na pot se bo krenilo v petek, 8. julija, ob 6. uri z Rudnega polja. Sklepna prireditev s kulturnim programom bo v soboto, 9. julija, ob 13. uri na Rudnem polju

na Pokljuki. Slavnostni govornik bo tovariš Milan Kučan, prvi predsednik Republike Slovenije.

Organizacijski odbor spominskega pohoda na Triglav

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. julija 2022.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 79. številke časopisa Svobodna beseda

- Janko Turk**
Grič, cesta III/8, 1310 Ribnica
- Maruša Mohorič**
Partizanska 45, 4220 Škofja Loka
- Karmen Avsec**
Cesta 24. junija 13, 1231 Ljubljana Črnuče

Rešitve križanke:

APNO, SRAKA, KORDILJERE, ALARM, URAD, DVOM, TONA, PRIJATELJI, EMU, SNOVI, ČESTVO, GETUR, TOK, ELEAT, POKVEKA, LV, VEGRI, ESKALACIJA, EKA, SINT, RANAR, LT, KEOPS, VRT, JOŽETA PLEČNIKA, ČRVAR, LES, OKULAR, EKART, ETNOLOGIJA, KARPA, NIENA, ADAM.

Geslo: POLDRUGO STOLETJE OD ROJSTVA JOŽETA PLEČNIKA.

	IZRAŽANJE, KAZANJE LASTNEGA RAZPOLO- ŽENJA, VEDENJE	KAR KOGA ZASLEP- LJUJE, UTVARA	GESLO 1	JAZ (LATIN.)	OSCAR ARIAS	GESLO 2	STROKOV- NJAKINJA ZA RAKAVE TVORBE	GORAN IVANIŠE- VIC	NAŠA HUMO- RISTKA PUTRIH	SLOVEN- SKI SLIKAR (BOŽIDAR)	OPERNI SPEV	
	NAUK O KOSTEH											
	USLUŽBE- NEC ZA BLAGAJNO											
	PLOSKEV NAD OBZORJEM				UČENJE			GORSKO REŠEVAL- NO VOZILO POGAN, NEVERNIK				
	FILIPIN- SKI OGNJENIK				LESENO PIHALO FINSKO JEZERO ENARE				ANTON JANŠA OBMOČJE OKOLI IGA			
	RAZŠIRJE- VALKA											
SVEDSKI ZGODOVI- NAR (OSCAR: IZ: LINA)					DRUGO NAJVEČJE POLJSKO MESTO (IZ: ŽOLD)					AMERIŠKI IGRALEC MARVIN	ŠKOTSKA REKA (IZ ČRK: SEK)	
ZNAČILNA LJUDSKA OBLAČILA					JURIJ GAGARIN			ANG. SVET LO PIVO				
SVOBODNA BESEDA	POŠTNA POŠILJKA	KRČMA, GOSTILNA, BIRTUJA	GESLO 3	TIRNICE, TRAČNICE		SEŠTEVEK, SUMA		JEZKOSL. CHOMSKY (IZ: MONA)				
POSTANEK					MAJHNA ČLENASTA ŽIVAL							
OTROŠKA NALEZ- LJIVA BOLEZEN					ZVIŠANI TON E							
ŽELEZAR- SKI KRAJ PRI CELJU					PRIPADNIK APAČEV	REKLAMNI LIST	PREDMET NA GLAVI VLADARJA	VELIKAN, KOLOS			MOŠKI PEVSKI GLAS	ZVIJAČA
NEKDANJA MARIBOR- SKA TOVARNA AVTOV				SMUKEC, LOJEVEC (IZ: TLAK)			FRANC. KORALNO OTOČJE					
GRŠKI BOG VOJNE				NOCNA PTICA			FRANC. KORALNO OTOČJE NIZJA VZPETINA					
KDOR KAJ IZBOLJŠA ZLASTI NA TEHNIČ- NEM PODROČJU				KONFEDE- RACIJA SINDIKA- TOV IZVOR				MERA ZA FINOST PREJE	ITALI- JANSKI PEVEC	ETBIN KRISTAN ITALIJAN IGRALKA MIRANDA		
NIKO DARLE												
PREBI- VALCI NJIVIC								SLOVNIČNO ŠTEVILO, SINGULAR				
IRSKO- AMERIŠKI IGRALEC (LIAM)												
GLAVNO MESTO SENEGALA					KAČA							
								GLAVNO MESTO TURČIJE				

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik) dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:

svobodna.beseda@zzb-nob.si

Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17 romana.jemec@zzb-nob.si

UTRINKI

Še pomnite JUNIJ

2. junija 1941 je iz Slovenske Bistrice odpotoval prvi transport Slovencev, ki so jih nacisti izgnali v Srbijo.

3. junija 1942 se je začela bitka pri Midway, ki je pomenila prelomnico na pacifiškem bojišču. V bitki so ameriške sile potopile štiri japonske letalonosilke, ameriška mornarica pa je izgubila eno letalonosilko.

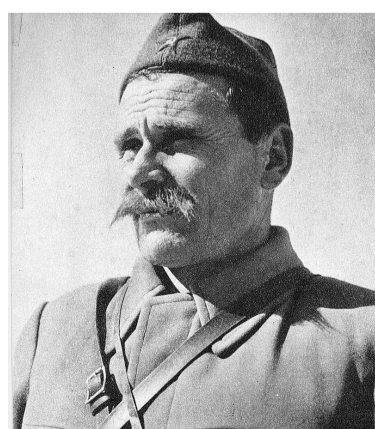
6. junija 1944 se je začelo izkrcanje v Normandiji oziroma operacija »Overlord«. Na obalah se izkrcalo več kot 150.000 vojakov, ki so uspešno prebili nemško obrambo.

10. junija 1942 so nacisti požgali češko vas Lidice in pobili vse moške v njej, ženske pa odpeljali v koncentracijska taborišča kot maščevanje za smrt nacističnega Reinharda Heydricha, ki je umrl za posledicami atentata odporikov. Zločin je že med vojno postal svetovno znani primer nacističnega nasilja.

10. junija 1942 so ustaške in nemške sile začela napad in obkolitev planine Kozare. Med

Muzej na Kozari

Sava Kovačević, narodni heroj

napadom so se ustaši in Nemci znesli nad prebivalstvom, okoli 70.000 ljudi je bilo ubitih ali odpeljanih v ustaška taborišča.

13. junija 1943 je med bitko na Sutjeski umrl narodni heroj Sava Kovačević, komandant 3. divizije NOV in POJ.

14. junija 1942 je bil pri Ambrusu ustanovljen 1. slovenski proletarski udarni bataljon Tone Tomšič, ki je pozneje prerasel v Tomšičevo brigado.

16. junija 1944 je bil na otoku

Vis podpisan sporazum med predsednikom NKOJ Josipom Brozom Titom in predsednikom vlade Kraljevine Jugoslavije Ivanom Šubašičem o skupni oblasti in skupnem boju do končne osvoboditve domovine.

17. junija 1943 so britanske in ameriške sile začele množično bombardirati Sicilijo in Italijo kot pripravo za bližnje izkrcanje.

22. junija 1941 je nacistična Nemčija z operacijo Barbarossa napadla Sovjetsko zvezo. Nemški napad je bil usmerjen proti Leningradu, Moskvi in Kavkazu, skupaj z Nemčijo je napad začela tudi Romunija.

22. junija 1944 je Rdeča armada začela operacijo Bagration v Belorusiji. V sovjetskem napadu je bila popolnoma uničena nemška skupina armad »Center«, kar je bil največji nemški poraz med drugo svetovno vojno.

22. junija 1945 se je končala bitka za otok Okinava, ki so ga Američani zavzeli po hudih bojih.

22. junija 1941 je bilo ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, pozneje Glavni štab NOV in POS. Prvi poveljnik je bil Franc Leskovšek - Luka.

22. junija 1941 je bil po odločitvi Okrajnega komiteja Sisak KP Hrvaške ustanovljen Sisački partizanski odred, prva partizanska vojaška enota na Hrvaškem in v Jugoslaviji.

23. junija 1942 je vrhovni komandant NOV in DV Jugoslavije Josip Broz - Tito izdal ukaz o postavitvi verskih referentov po brigadah partizanske vojske.

26. junija 1942 je Cankarjev partizanski bataljon požgal most v Mostah pri Žirovnici in tako prekinil glavno povezavo z Nemčijo. Nacisti so v maščevanje pobili 28 talcev.

29. junija 1944 se je začel tridnevni napad enot 9. korpusa NOV in POS na železnico v Baški grapi, usklajen z zavezniki kot podpora bojem v Italiji.

Martin Premk